



1986

İNSAN HAKLARI DERNEĞİ HUMAN RIGHTS ASSOCIATION

Necatibey Cad. 82/11-12,
Kızılay – Ankara
Tel: 00 90 312 230 35 67-68-
69
Faks: 00 90 312 230 17 07
E-mail: posta@ihd.org.tr,
<http://www.ihd.org.tr>

5 Mayıs 2020

2019 YILI TÜRKİYE İNSAN HAKLARI İHLALLERİ RAPORU

Otoriter Yönetimde Israra Karşı Toplumsal Muhalefetin Direnişi

Türkiye'nin son beş yılı rejimin giderek otoriterleştiği ve resmi ideolojinin tam olarak hayata geçirilmeyi çalışıldığı bir dönem oldu. Özellikle 24 Temmuz 2015 tarihinde başlayan silahlı çatışmaların ve 15 Temmuz 2016 tarihindeki darbe teşebbüsünün bu hususta belirleyici bir rolü olduğunu belirtmek isteriz.

Silahlı çatışmaların sürdüğü ortamda 15 Temmuz 2016 tarihli darbe teşebbüsünün bastırılmasına rağmen OHAL ilan edilerek, bu durum otoriter rejimin inşası için muazzam bir fırsata dönüştürüldü. 21 Temmuz 2016'da başlayan OHAL rejimi 19 Temmuz 2018 tarihinde sona erdirildi.

OHAL ortamında 16 Nisan 2017 tarihli referandumla YSK tarafından kabul edildiği ilan edilen Anayasa değişiklikleri ile "Partili Cumhurbaşkanı Hükümet Sistemi veya Türk Tipi Başkanlık Modeli"ne geçildi. Bu model, OHAL ortamında 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı ve milletvekilliği genel seçimleriyle beraber yürürlüğe girdi. Seçimlerden hemen sonra 19 Temmuz 2018'de OHAL sona erdirildi.

Ancak, 31 Temmuz 2018'de yürürlüğe giren 7145 sayılı kanunla OHAL adeta 3 yıllığına uzatılmış oldu. Dolayısıyla 2019 yılı da aynı zamanda OHAL düzenin sürdürüldüğü bir yıl oldu.

2019 yılında gerçekleştirilen yerel seçimlerde muhalefet partilerinin özellikle büyükşehirlerde seçimleri kazanması aynı zamanda otoriter rejime yönelik bir itiraz olarak da değerlendirilebilir. Özellikle 24 Haziran 2019 tarihli İstanbul BBB tekrar seçimleri muhalefetin bir araya geldiğinde demokrasiden yana gelişmelerin olabileceğini göstermesi bakımından önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Kürt sorunun çözümsüzlüğü ve silahlı çatışmaların devamına rağmen yerel seçimlerden sonra 19 Ağustos 2019 tarihinde Kürtlerin ağırlıklı olarak yaşadığı büyükşehirlerden Diyarbakır, Van ve Mardin belediye eş başkanlarının görevden alınıp Valilerin görevlendirilerek kayyım atanması siyaseti, seçmen iradesinin ve dolayısıyla seçimlerin geçersiz sayılması sonucunu doğuran otoriter rejimin en belirgin özeliği olmuştur. Kayyım atama siyaseti HDP'lilerin yanı sıra CHP'li belediyeleri de kapsayacak şekilde 2019 yılı ve 2020 yılı boyunca da devam ettirilmiştir.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisinin 25 Nisan 2017'de Türkiye'yi yeniden siyasi denetime tabi tutması ile ilgili süreç 2019 yılında da devam etmiştir. Ancak Avrupa Konseyi 2019 yılında da denetim raporunu görüşmemiştir. Türkiye'deki demokrasi ve insan hakları sorunlarının büyüklüğü karşısında AİHM'in göstermiş olduğu tutum ibret vericidir. Demirtaş ve Kavala davaları ile sınırlı olarak verilen ihlal kararlarının gereği bile yapılamamıştır. Hukukun üstünlüğü ilkesinden uzaklaşan AİHM'in kendisine dava gelmemesi için sürekli olarak Türkiye'deki Anayasa Mahkemesini işaret etmesi insan hakları değerlerinin korunmasında yaşanan aşınmayı çok net olarak ortaya koymuştur. Buna karşın Anayasa Mahkemesinin özellikle "devletin milli güvenlik politikaları" konusunda insan haklarından yana karar üretmediği ve olumsuz bir tutum içerisinde olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle OHAL KHK'ları hususundaki olumsuz tutumu insan haklarının korunmasında

İnsan Hakları Derneği (İHD) hükümet dışı bağımsız ve gönüllü bir kuruluştur. 1986 yılında 98 insan hakları savunucusu tarafından kurulan derneğin günümüzde 28 şubesi, 6 temsilciği ve 7945 üyesi bulunmaktadır. Türkiye'deki en eski ve en büyük insan hakları örgütü olan İHD'nin "tek ve belirli amacı, 'insan hak ve özgürlükleri' konusunda çalışmalar yapmaktır."

etkili bir mahkeme olmadığını ortaya koymuştur. OHAL sona erdikten sonra yasalaşan OHAL KHK'ları ile ilgili 2019 yılında kısmi bazı iptal kararları ve bu tutumun devam vermesi ise umut verici olarak değerlendirilebilir.

2019 yılı, kalıcı OHAL rejiminin liberalizmin belirsizlik yaratan yeni tip otokratik rejimi olarak uygulanmış, en temel haklardan olan ifade, örgütlenme, toplanma ve gösteri haklarının oldukça fazla sınırlandırılıp, yasaklandığı bir yıl olmuştur. Baskı araçlarının başında ise maalesef yargı kullanılmıştır.

Türkiye'de otoriter yönetim anlayışının inşası karşısında demokrasi güçlerinin bir araya gelememesinin yarattığı sorunlara rağmen, Türkiye halkının özellikle yerel seçimlerde sandıkta demokrasi ve barış mesajı vermesi önemli ve anlamlıdır. 31 Mart 2019 seçimlerinde halkın sandıkta bir araya gelerek vermiş olduğu demokrasi ve barış mesajının demokrasi güçleri tarafından algılanması ve demokrasi ittifakının kurulmasının zorunlu olduğunu vurgulamak istiyoruz.

Çeşitli başlıklarda ihlal iddiaları ile ilgili değerlendirmemiz ise şöyledir:

KALICILAŞAN OHAL REJİMİ

OHAL uygulaması 19 Temmuz 2018 itibariyle sona ermiş ise de Cumhurbaşkanı tarafından 31 Temmuz 2018 günü onaylanarak yürürlüğe giren 7145 sayılı "Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile OHAL, tüm sonuçlarıyla birlikte kalıcı hale getirilmiş oldu. Bu düzenlemelerin başlıcaları gözaltı sürelerinin yaygın olarak 12 gün boyunca uygulanması, valilerin OHAL yetkileri ile donatılarak neredeyse istisnasız olarak basın açıklamaları ile toplantı ve gösterileri yasaklaması, kamu kurumlarının kamu görevlilerini ihraç işlemlerini sürdürmesidir.

Türkiye'de 11 Mart 2020'de duyurulan Covid-19 salgını nedeni ile hükümetin açıkladığı kısıtlamalar ve yasaklamaların çok büyük bir kısmı 7145 sayılı kanunla değiştirilen ve Valilere OHAL yetkileri veren 5442 sayılı kanunun 11. Maddesindeki yetkililerdir. Halbuki bu yetkiler ancak güvenlik sorunları nedeni ile kullanılabilir.

OHAL'in ağır sonuç ve etkileri her geçen gün giderek artan biçimde toplumsal yaşam üzerinde hissedilmektedir. Yaklaşık yüz kırk bine yakın insanı etkileyen OHAL karar ve işlemlerini incelemek üzere kurulan komisyonun ağır işleyişi ve aldığı yetersiz kararlar ile OHAL sonuçlarının kalıcı etkisi daha da artmaktadır. OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu'nun 27.03.2020 tarihinde yaptığı duyuru ile OHAL kapsamında yayımlanan KHK'lar ile **125.678'i kamu görevinden çıkarma** olmak üzere toplam **131.922 işlem gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bu işlemlerden 2.761'i kurum/kuruluş kapatma işlemidir.** Komisyona yapılan başvuru sayısı **126.200'dür.** Komisyon **11.200'ü kabul, 93.900'ü ret** olmak **toplam 105.100 başvuru hakkında karara varmıştır. Karar verilmeyi bekleyen 21.200 başvuru bulunmaktadır. Covid-19 salgını nedeni ile kamu görevinden çıkarılan sağlık personelinin dosyalarının öncelikli olarak incelenip göreve başlatılmaları gerekirken, anlaşılan bu durum OHAL Komisyonunu ilgilendirmemektedir.**

Öte yandan OHAL döneminde çıkarılan 668 sayılı KHK'nın 3. maddesinin (d) bendi ile tutukluların avukatları ile görüşmelerine Cumhuriyet Savcısı'nın kararıyla kısıtlama getirilebileceği düzenlemesi yapılmıştı. OHAL kalktıktan sonra da bu tür kısıtlayıcı uygulamalara devam edildi. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin 29 Kasım 2019 tarihli Resmi Gazete'de yayınlanan 24.07.2019 tarihli 2018/73 E, 2019/65 K sayılı kararı ile bu tür düzenlemelerden olan 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 59. maddesinin (5) ve (10) numaralı fıkralarında düzenlenen, "Görüşmelerin teknik cihazla sesli veya görüntülü olarak kaydedilmesi, tutuklu ile avukatın yaptığı görüşmeleri izlemek amacıyla görevli bulundurulması, tutuklunun avukatına veya avukatın tutukluya verdiği belge veya belge örnekleri, dosyalar ve aralarındaki konuşmalara ilişkin tuttukları kayıtlara el konulması" hükümleri iptal edilmiştir. AYM'nin kamu görevlileri ile ilgili işe girişteki güvenlik soruşturması yaptırılması zorunluluğu ile ilgili kanun değişikliklerini iptal etmesi kalıcı OHAL düzenine karşı yargının fren yapma görevinin bir parçası olarak değerlendirilebilir.

YAŞAMA HAKKI

Siyasal iktidarın ülke içinde ve dışında şiddeti esas alan politikaları yine 2019 yılında yaşanan yaşam hakkı ihlallerinin başlıca sebebinin oluşturmaktadır. Öte yandan yaşam hakkı ihlalleri, sadece devletin güvenlik güçleri tarafından gerçekleştirilen ihlaller ile sınırlı değildir. Üçüncü kişiler tarafından gerçekleştirilen fakat devletin, “önleme ve koruma” yükümlülüğünü yerine getirmeyerek neden olduğu ihlalleri de kapsamaktadır.

İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2019 yılında;

- Kolluk güçlerinin yargısız infazı, dur ihtarına uyulmadığı gerekçesiyle veya rastgele ateş açması sonucu 9 kişi yaşamını yitirmiş, 16 kişi de yaralanmıştır.
- Faili meçhul saldırılarda 8 kişi yaşamını yitirmiştir.
- Silahlı çatışmalar nedeniyle en az 98 güvenlik görevlisi (asker, polis ve köy korucusu), 324 militan, 18 sivil olmak üzere toplam 440 yaşamını yitirmiştir. Bu dönemde 206 güvenlik görevlisi(asker, polis ve köy korucusu), 1 silahlı militan ve 26 sivil olmak üzere toplam 233 kişi ise yaralanmıştır.
- Güvenlik güçlerine ait zırhlı araçların çarpması sonucu 1 çocuk olmak üzere 3 kişi yaşamını yitirmiş, 2 çocuk da yaralanmıştır.
- Mayın ve sahipsiz bomba vb. patlaması sonucu 2'si çocuk 3 kişi yaşamını yitirmiş, 2'si çocuk 5 kişi de yaralanmıştır.
- Cezaevlerinde hastalık, intihar, şiddet vb. çeşitli gerekçelerle en az 69 kişi yaşamını yitirmiş, 4 kişi de yaralanmıştır. (Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) İzmir milletvekili Atilla Sertel 2019 yılı içinde Menemen R Tipi Açık ve Kapalı cezaevlerinde 14 mahpusun (4'ü açık cezaevinde ve 10'u kapalı cezaevinde olmak üzere) hijyenik olmayan koşullar nedeniyle yaşamını yitirdiği iddiası ile ilgili olarak Adalet Bakanı'nın yanıtlaması istemiyle bir soru önergesi verdiği öğrenildi.)
- Zorunlu ya da muvazzaf olarak askerlik görevini yaparken en az 17 kişi şüpheli bir şekilde yaşamını yitirmiş, 5 kişi de yaralanmıştır.
- Yasa dışı örgüt saldırıları sonucu 1 kişi yaşamını yitirmiştir.
- 2019 yılında dikkat çeken en önemli gelişmelerden birisi de hata ve ihmal sonucu 32'si çocuk olmak üzere toplam 81 kişinin nehir, gölet ve aşırı yağışlarda yaşamını yitirmesi ve 11'i çocuk 28 kişi de yaralanmıştır.
- İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi'nin verilerine göre iş kazaları/cinayetleri sonucu Türkiye'de 2019 yılında 1736 işçi yaşamını yitirmiştir.
- 2019 yılında 431 kadın erkek şiddeti sonucu öldürülmüş, 359'u yaralı kurtulmuştur. Tespit edebildiğimiz kadarı ile toplumsal alanda ve ev içinde 726 kadın şiddete maruz kalmış, 499 kadın ise tacize ve tecavüze uğramıştır. Fuhuşa sürüklenen kadın sayısı ise 721 dir.
- 2019 yılında LGBTİ bireylere karşı nefret cinayeti sonucu 5 kişi öldürülmüş, 7 kişi yaralanmıştır. Aynı yıl namus cinayeti adı altında 1 kişi öldürülmüştür.

Yine İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2019 yılında, Türkiye'nin Suriye'nin kuzey doğusuna yönelik başlattığı askeri hareket sırasında, sınır hattında bulunan ilçelere havan mermisi vb. patlayıcıların isabet etmesi sonucu en az 16 sivil yaşamını yitirmiş, 71 sivil de yaralanmıştır. Bu süreçte en az 17 asker yaşamını yitirmiş, 33 asker de yaralanmıştır. Askeri hareket nedeniyle Suriye'de kaç silahlı militanın ve Türkiye'nin desteklediği paramiliter gruplardan kaç kişinin yaşamını yitirdiği konusunda sağlıklı veriler bulunmamaktadır. 2019 yılında tüm sınır hattı boyunca bu askeri hareket dışında 13 sivil yaşamını yitirmiş, 6 sivil de yaralanmıştır.

Suriye tarafında ise Suriye İnsan Hakları Gözlemevi (SOHR), İnsan Hakları İzleme Örgütü (HRW), Uluslararası Af Örgütü (AI) gibi örgütlerin tespitine göre aralarında Suriye Gelecek Partisi Genel Sekreteri Hevrin Khalaf ile 2 gazetecinin de bulunduğu onlarca sivil öldürülmüş ve çok sayıda kişi de yaralanmıştır. Özellikle paramiliter grupların sivil yerleşim yerlerine yönelik saldırıları devam etmekte olup en son Tel Rifat bölgesinde bulunan bir yerleşim yerine yapılan havanlı saldırıda 8'i çocuk 10 sivil yaşamını yitirmiş, 20'nin üzerinde kişi de yaralanmıştır.

Cenevre merkezli BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) Türkiye'nin Suriye'nin kuzeyinde başlattığı harekate dair yaptığı açıklamada, Türkiye'nin destek verdiği silahlı gruplar tarafından gerçekleştirilen sivilere yönelik infazlardan Türkiye'nin sorumlu tutulabileceğine dikkat çekti ve önleme yükümlülüğünü hatırlattı.

Yaşama hakkının korunmasında öncelikle cezasızlıkla mücadele edilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra güvenlik görevlilerinin silah kullanma yetkilerinin daraltılması ve cezasızlığa neden olan yasaların değiştirilmesi gerekmektedir. 6722 sayılı kanunla yapılan değişiklikler, OHAL KHK'ları ve bu KHK'ları yasalılaştıran kanunlardaki cezasızlık maddelerinin kaldırılması gerekmektedir.

Türkiye'nin gerçek bir çatışma çözüm sürecine girmesi ve kalıcı çatışmasızlığı sağlaması gerekmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'nin BM Kayıpla Sözleşmesini onaylayıp yürürlüğe koyması, BM Roma Statüsünü tanıyarak Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin yargı yetkisini kabul etmiş ve Cenevre Sözleşmeleri eki Protokollerini onaylaması gerekmektedir.

İŞKENCE ve KÖTÜ MUAMELE

Son yıllarda, kişileri cezalandırmaya ve/veya yıldırma ve/veya otorite kurmaya yönelik ve/veya ceza soruşturmasının (itiraf almak veya bilgi edinmek/"delil toplamak" amaçlı) bir aracı olarak işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarının büyük artış gösterdiğine işaret eden ciddi ve geniş alana yansıyan tespitler ve iddialar bulunmaktadır. Resmi gözaltı merkezlerinde, resmi olmayan gözaltı yerlerinde, sokakta, cezaevlerinde hemen her yerde işkence uygulamaları, yanı sıra toplantı ve gösterilerde güvenlik güçlerinin "işkence" düzeyine ulaşan "aşırı ve orantısız güç kullanarak müdahalesi" yaygınlaşmıştır. Ayrıca, toplumun farklı kesimlerinde iktidarın kontrolünü ve baskısını arttırmak, dehşet ve korku yaymak amacı ile işkencenin ve diğer kötü muamele biçimlerinin uygulandığına tanık olunmaktadır.

- İHD Dokümantasyon Biriminin verilerine göre ise 2019 yılında gözaltında ve gözaltı dışındaki yerlerde işkence ve diğer kötü muameleye uğradığını iddia eden kişi sayısı 1477'dir.
- Ülke genelindeki barışçıl toplantı ve gösteriler sırasında güvenlik güçleri tarafından toplantı ve gösteride bulunma hakkını kullanan kişilere yönelik "aşırı ve orantısız güç" kullanımının işkence ve diğer kötü muamele düzeyine ulaştığına dair çok sayıda kanıt bulunmaktadır. Özel olarak Ankara'daki Yüksel Caddesinde bulunan İnsan Hakları Heykelinin önünde her gün en az iki kere yapılan barışçıl gösterilere yapılan polis müdahaleleri ülke genelinde bu tür "aşırı ve orantısız güç" kullanımının örneklerinden sadece bir tanesidir. Yine İHD verilerine göre 2019 yılında 1344 toplantı ve gösteriye müdahale edilmiştir. Bu müdahalelerde kaba dayak ve kötü muameleye maruz kaldıklarını iddia eden kişi sayısı 3935'dir.
- 2019 yılında 7 zorla kaçırma vakası tespit edilmiş ve bunlardan 6'sının ailesi İHD'ye başvuru yapmıştır. Bu başvurulardan 5'i Birleşmiş Milletler Zorla veya İrade Dışı Kaybetmeler Çalışma Grubu'na yapılan başvuruları takiben bulunmuşlardır. Diğer kişinin akıbeti ise halen bilinmemektedir. Bulunan kişilerin işkence ve kötü muameleye maruz kaldıkları anlaşılmıştır.
- İHD'ye yapılan başvurulara ve basındaki haberlere göre, 2019 yılında başta İstanbul, Ankara, Diyarbakır ve İzmir olmak üzere pek çok ilde üniversite öğrencileri, gazeteciler ve aktivistler başta olmak üzere çok sayıda kişi kayıt dışı ifadeye zorlandı, Baskı ve tehdit yöntemleriyle ajanlaştırılmaya

çalışıldı, bunu kabul etmeyenlerden bazıları “örgüt üyeliği” iddiasıyla tutuklandı ya da kaçırılarak bir süre sonra çeşitli işkence ve kötü muamelelere maruz kaldıktan sonra bırakıldı. Ajanlaştırma iddiasıyla İHD Genel Merkezi ve şubelerine 2019 yılı içinde toplam 71 başvuru yapılmıştır. Basına yansıyan haberlerde ise 66 vaka tespit edilmiştir. Böylece toplam 137 kişi bu tarz bir işkence ve diğer kötü muameleye maruz kalmıştır.

İşkencenin önlenmesinde önemli rolü olan ancak yıllardır uygulamada büyük ölçüde ihmal edilen usul güvenceleri, OHAL sürecinde KHK'lar ile yapılan yasal düzenlemeler sonucu önemli ölçüde tahrip olmuştur. Bu yasal düzenlemelere de dayalı olarak, kişiye gözaltı hakkında bilgilendirme, üçüncü taraflara bilgi verme, avukata erişim, hekime erişim, uygun ortamlarda uygun muayenelerin gerçekleştirilmesi ve usulüne uygun raporların düzenlenmesi, hukukilik denetimi için süratle yargısal makama başvurulabilme, gözaltı kayıtlarının düzgün tutulması, bağımsız izlemelerin mümkün olması başlıklarında toplanabilecek usul güvencelerinin son dönemde büyük ölçüde ortadan kaldırdığını ve bu konuda bütünüyle keyfi bir ortam yaratıldığını ifade etmek mümkündür.

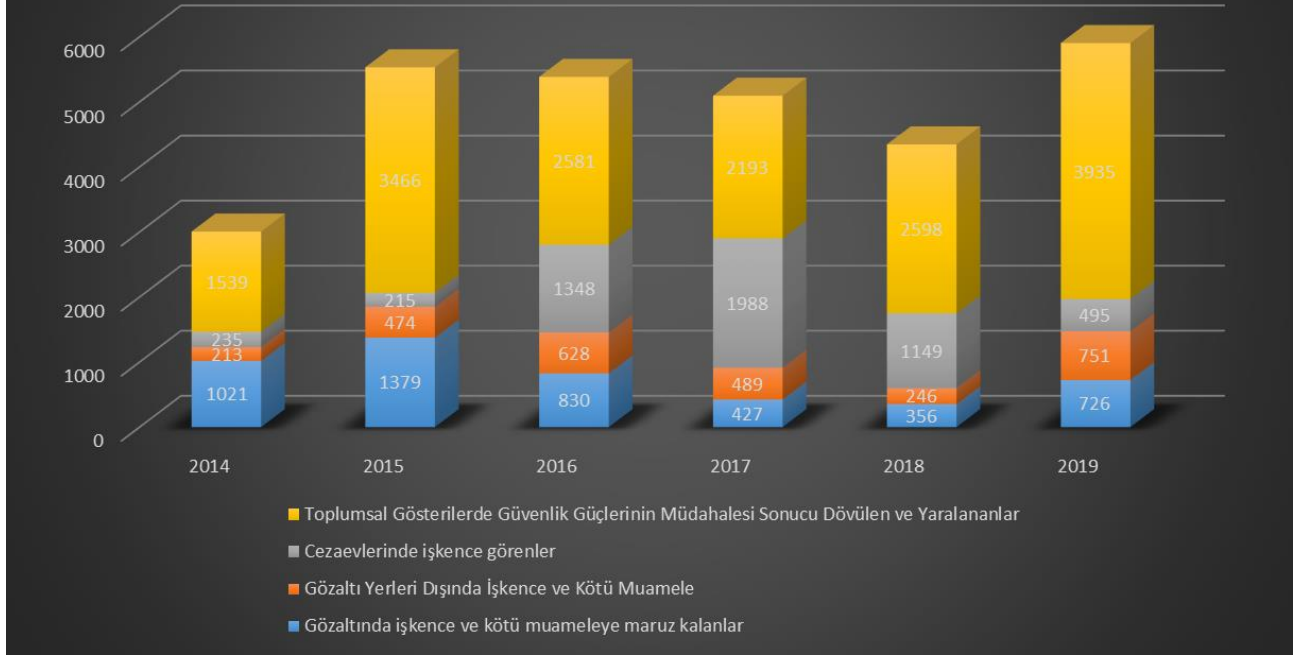
İşkencenin önlenmesinde etkili ve önemli bir araç olan ‘Ulusal Önleme Mekanizması’nın işlevlerini yerine getirmek üzere yetkilendirilmiş olan Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’na (TİHEK) yönelik eleştirilerimize zeminin oluşturan sorunlarda 2019 yılı itibarıyla da hiçbir değişiklik olmamıştır. TİHEK’i Paris Prensipleri ve OPCAT ilkelerine uyumlu hale getirecek hiç bir adım atılmamıştır. Bu ilkelerin en başında gelen işlevsel ve mali bağımsızlık sorunları çözülmemiştir. Kurumun yayımladığı ziyaret raporlarında ise ilke ve yöntem hataları bulunmaktadır. 2019 yılında yayımlanan bu raporlardan alıkoyma yerlerine yapılan önleyici ziyaretlerin, asgari standartlara sahip olmadığı, ziyaretlerin yalnızca şekli olarak yerine getirildiğine yönelik izlenimiz devam etmiştir.

Cezasızlık hâlâ işkence ile mücadelede en önemli engeldir. Faillere hiç soruşturma açılmaması, açılan soruşturmanın kovuşturmayla dönüşmemesi, dava açılan vakalarda işkence yerine daha az cezayı gerektiren suçlardan iddianame düzenlenmesi, sanıklara hiç ceza verilmemesi ya da işkence ve bireysel suçlar kapsamında kamu görevi dışında eziyet suçu kapsamına alınarak cezalar verilmesi ve cezaların ertelenmesi gibi nedenlerle cezasızlık olgusu işkence yapılmasını mümkün kılan en temel unsurlardan birisi olarak hala karşımızda durmaktadır. Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından 2019 yılında yayınlanan ‘2018 Adli İstatistik’ verilerine göre söz konusu yıl içinde TCK’nın 94. ve 96. maddelerdeki işkence ve eziyet suçlarından 2196 kişi hakkında soruşturma açılmış, 1035 kişi hakkında kovuşturmayla yer olmadığına karar verilmiş, 766 kişiye dava açılmış ve 395 kişi hakkında ise başkaca kararlar verilmiştir. Görüldüğü gibi resmi istatistiklerde bile işkence ve eziyet suçundaki soruşturma ve dava sayılarında ciddi artış söz konusudur.

Öte yandan, ‘kamu görevlisine direnme’ suçunu oluşturan TCK’nın 265. maddesinin de bulunduğu ‘kamu idaresinin güvenilirliğine ve işleyişine karşı suçlar’dan dolayı 2018 yılında 163.032 kişi hakkında soruşturma açılmış, bunlardan 48.064’ü hakkında dava açılmıştır. OHAL ortamında ve kolluk şiddetinin zirveye ulaştığı koşullarda işkence ile direnme suçundan açılan davalar arasında bu denli yüksek bir farkın olması cezasızlığın boyutlarını ve sistematik bir politika olarak sürdürüldüğünü açıkça göstermektedir.

Öte yandan, Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi’nin (CPT) 29 Ağustos-6 Eylül 2016 tarihlerinde Türkiye’ye gerçekleştirdiği “özel amaçlı/ad-hoc” ziyareti sırasında yaptığı gözlem ve tespitler hakkında tamamlanmış raporun yayınlanmasına hükümet tarafından hâlâ izin verilmemesi Türkiye’deki işkence sorunu ile ilgili bir başka göstergedir. Ayrıca CPT’nin Mayıs 2019’daki Türkiye ziyareti ile ilgili rapor da henüz açıklanmamıştır.

İşkence, Kötü Muamele, Onur Kırıcı ve Küçük Düşürücü Davranış ve Cezalandırma (2014-2019)



Grafik 1. İHD Dökümantasyon Merkezinin İşkence ve Kötü Muameleye İlişkin Verilerinin Yıllara Göre Değişimi

Adalet Bakanlığı verilerine göre 31 Aralık 2002 tarihinde yani AKP iktidara geldiğinde Türkiye cezaevlerinde 59.429 mahpus bulunmaktaydı.

Adalet Bakanlığı'nın Aralık 2019'da TBMM Bütçe görüşmeleri sırasında ifade ettiği 355 ceza infaz kurumunda toplam 294.000 tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Bunlardan 11 bin civarında tutuklu ve hükümlünün kadın olduğu ifade edilmiş, kesin tutuklu ve hükümlü sayıları verilmemiştir. Cezaevlerinde 3 bin 100 çocuk hükümlü ve tutuklu bulunurken, 780 çocuk ise anneleri ile birlikte cezaevlerinde kalmaktadır.

Bunun dışında 2019 yılı sonu itibarı ile denetimli serbestlik tedbirine tabi kişi sayısı 230 bin kişi civarındadır. Ayrıca tutuklama kararı verilmeyip adli kontrol kararı ile serbest bırakılan kişi sayısı 2019 sonu itibarı ile 490 kişi civarındadır.

Uzunca bir zamandır hükmen tutuklu dediğimiz, yani cezası onanmamış kişilerin sayısı ise verilmemektedir. Ne yazık ki TÜİK verileri de bir yıl geriden gelmektedir. Bu veriler bile durumun ciddiyetini yansıtacak niteliktedir. TÜİK tarafından 5 Aralık 2019 tarihinde yapılan son açıklamaya göre 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla ceza infaz kurumlarında bulunan kişi sayısı, bir önceki yıla oranla %14 artarak 264 bin 842 olmuştur. Bir başka önemli veri de yıl içinde hapisanelere giren ve tahliye edilen kişilerin sayılarıdır. TÜİK verilerine göre 2018 yılı içinde ceza infaz kurumlarına 266 bin 889 kişinin giriş kaydı yapılırken aynı dönemde 215 bin 170 kişinin de çıkış kaydı yapılmıştır. Bu yüksek sayıdaki sirkülasyon hapisanelerde bulunan hükümlü ve tutuklu sayısının görünenden çok daha yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Adalet Bakanlığı mevcut 355 ceza ve infaz kurumunun toplam kapasitesini 220 bin 230 kişi olarak belirtmektedir. Bu durumda cezaevlerinde kapasite fazlası yaklaşık 74 bin tutuklunun ve hükümlünün

bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu da cezaevlerinin fiziksel koşullarının daha da kötüleşmesine ve hak mahrumiyetlerinde ciddi bir artışa yol açmaktadır.

Kamuoyunda adi suç örgütü yönetici ve üyelerine özel af olarak nitelendirilen 7242 sayılı İnfaz Kanunu değişikliği ile 15 Nisan 2020 tarihinden beri cezaevlerinden tahliyeler başlamıştır. Son veriler henüz açıklanmamıştır. Bu kanunda bile anayasaya açıkça aykırı, adaletsiz ve ayrımcı düzenleme yapılmış siyasi mahpuslar bakımından infaz koşulları ağırlaştırılmıştır.

Diğer taraftan OHAL ilanı ile birlikte cezaevlerindeki işkence ve diğer kötü muamele uygulamalarında büyük bir artış görülmektedir:

Cezaevlerinde çeşitli gerekçelerle (çıplak arama, kelepçeli muayene, ayakta tekmil vererek sayım uygulamalarına itiraz gibi) girişte ve sonrasında devam eden kaba dayak, siyasi suçlardan tutuklananların “terörist” olarak yaftalanması ve bu gerekçeyle şiddete maruz kalmaları, her türden keyfi muamele ve keyfi disiplin cezaları, hücre cezaları, sürgün ve sevk uygulamaları yakın tarihte görülmedik boyutlara ulaşmıştır.

2000 yılından bu yana uygulanmakta olan ve tutuklu ve hükümlülerin fiziksel ve psikolojik bütünlüklerinin ciddi şekilde zarar görmesine neden olan tek kişi ya da küçük grup izolasyon/tecrit uygulamaları ağırlaştırarak yaygınlaşan bir sorundur. Bir kez daha Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesi'nin (CPT) “Tutuklu mahkumların günün makul bir kısmını (sekiz saat veya daha fazla) hücreleri dışında, belirli amacı olan ve değişen faaliyetler yaparak geçirmeleri hedeflenmelidir. Doğal olarak, hüküm giymiş mahkumların bulunduğu kurumlardaki programlar daha da uygun olmalıdır” şeklinde ifade edilen standart ilkesine yer vermekte yarar olacaktır. Buna karşın Adalet Bakanlığı'nın 10 tutuklu ve hükümlünün haftada 10 saat bir araya gelerek sosyalleşmesini öngören 22 Ocak 2007 tarihli genelgesi (45/1) bile yürürlükte olmakla birlikte uygulanmamaktadır.

Sağlık hizmetine erişimin kısıtlanması, cezaevi reviri ziyaret hakkının reddedilmesi, Adli Tıp Kurumu'na, adliyeye ve hastaneye götürülürken, muayene ve hastane yatışı sırasında kelepçe takılması dâhil kötü muamele uygulamaları, mahpusların sağlık sorunlarının zamanında ve etkili bir şekilde çözülmemesi, uzun bir süredir devam eden bir başka sorun alanıdır. Özellikle son dönemde tedavilerini zorlukla sürdüren mahpusların büyük bir çoğunluğunun başka cezaevlerine sürgün edilmesi sağlık hizmetine erişim hakkına önemli ölçüde zarar vermiştir.

Cezaevleri ile ilgili bir diğer önemli konu da hasta mahpuslardır. İHD'nin 31 Mart 2020'de yayınlanan raporundaki verilerine göre hapishanelerde 590'ı ağır olmak üzere 1564 hasta mahpus bulunmaktadır. Bu sayı yıldan yıla giderek artmaktadır. Bu kişilerin sağlık hizmetine erişiminde önemli sorunları olmasının yanı sıra bağımsız ve nitelikli değerlendirmelere dayalı tıbbi değerlendirme raporu almaları önünde de Adli Tıp Kurumu'nun bağımsız olmaması dâhil, ciddi sorunlar bulunmaktadır.

Halkların Demokratik Partisi (HDP) Hakkari milletvekili ve Demokratik Tolum Kongresi (DTK) Eş Başkanı Leyla Güven'in 7 Kasım 2018 tarihinde Diyarbakır E Tipi Cezaevi'nde, Abdullah Öcalan üzerindeki tecridin kaldırılması talebiyle başladığı süresiz dönüşümsüz açlık grevine cezaevlerinden 3 bin 200 kişi katıldı. 30 Nisan 2019 tarihinde 15 mahpus, 10 Mayıs 2019 tarihinde ise 15 mahpus açlık grevini ölüm orucuna çevirdi. Abdullah Öcalan üzerindeki tecridin kaldırılması talebiyle Tekirdağ Cezaevi'nde Zülküf Gezen, Gebze Kadın Cezaevi'nde Ayten Beçet, Oltu T Tipi Kapalı Cezaevi'nde Zehra Sağlam, Mardin E Tipi Kapalı Cezaevi'nde Medya Çınar, Elazığ Cezaevi'nde Mahsum Pamay, İzmir Şakran Kapalı Cezaevi'nde bulunan Yonca Akici ve Osmaniye Cezaevi'nde Sıraç Yüksek isimli mahpuslar cezaevinde hayatlarına son verdiler. Açlık grevleri 26 Mayıs 2019 tarihinde son bulmuştur. İmralı Hapishanesi'nde tutulan Abdullah Öcalan ve diğer 3 mahpus, avukatları ve aile bireyleri ile en son 7 Ağustos 2019 tarihinde görüşmüş ve o tarihten beri görüşmeler

durdurulmuş, tecrit yeniden devreye konulmuştu. 2020 yılında İmralı Hapishanesi ile 3 Mart 2020 günü bir kez aile görüşü yaptırılmış, 26 Nisan 2020 günü ise telefonla görüşme yaptırılmıştır.

Covid-19 salgını nedeni ile alınması gereken önlemleri 30 Mart 2020 günü diğer hak ve hukuk örgütleri ile kamuoyu paylaşmış ve Hükümete iletmıştik. Ancak, 7242 sayılı kanunla çıkarılan infaz kanunu değişiklikleri eşit olmayan ve özellikle TMK kapsamındaki siyasi mahpusları Hapishanede bırakacak şekilde çıkarılmış, mahpusları Covid-19 tehlikesine maruz bırakmıştır.

Müzik grubu, Grup Yorum üyelerinden İbrahim Gökçek ve Helin Bölek hapishanelerde başlattıkları süresiz ve dönüşümsüz açlık grevlerini tahliye olmalarına rağmen evlerinde sürdürürken 11 Mart 2020 günü İstanbul Emniyetinin talebi üzerine polis zoru ile hastaneye kaldırılmış, beslenmeyi reddetmeleri üzerine Ümraniye Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nin 16 Mart 2020 günlü kararı ile taburcu edilmiş ve evlerinde süresiz ve dönüşümsüz açlık grevine 288 gündür devam etmekteydiler.

Ne yazık ki 3 Nisan 2020 günü açlık grevinin 288. Gününde Helin Bölek yaşamını yitirmiştir.

Açlık grevinde bulunanların durumlarını görüşmek amacı ile İnsan Hakları Derneği Genel Merkezi üzerinden İçişleri ve Adalet Bakanlıkları ile TBMM Başkanlığı ve AK Parti Başkanvekilliğinden randevu talep edilmiş, uzun bir aranın ardından İçişleri Bakan Yardımcılığı ile 17 Mart 2020 günü bir görüşme gerçekleştirilmiştir.

Görüşme esnasında tüm açlık grevcilerinin talepleri dile getirilmiş, taleplerini sadeleştirdikleri ve Grup Yorum üyelerinin ileri tarihli bir konser başvurusunun kabul edilmesi, sağlık durumu oldukça ciddi olan Mustafa Koçak'ın yasal ve meşru talebi olan Adli Tıp kurumuna sevki ve Adli Tıp Kurumunun vereceği rapor doğrultusunda (mevcut hali ile hapishanede kalamayacağı göz önüne alınarak) tahliye edilmesi ve dava dosyasının adil yargılanma ilkeleri doğrultusunda ele alınması, açlık grevinde bulunan avukatların ise en temel talebi olan adil yargılanma hakkının dava dosyalarının bulunduğu Yargıtay tarafından titizlikle ele alınacağına dair beklenti ifade edilmişti. Sorunun etraflıca ele alınmasına olanak veren bir toplantı olmakla birlikte, ardından bu görüşmenin İçişleri Bakanı ve yardımcıları tarafından değerlendirildiği ve açlık grevinde bulunanların açlık grevlerini bırakmaları halinde taleplerinin değerlendirileceği bilgisi iletilmiş, bütün bu süreç heyetimiz tarafından açlık grevinde bulunan Grup Yorum üyelerine ve açlık grevindekilerin avukatlarına aktarılmış, gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve 28 Mart 2020 tarihinde kamuoyuyla da paylaşılmıştı.

Aradan geçen süre içerisinde her hangi bir gelişme olmamış, İzmir Kırıklar F Tipi Hapishanesinde tutuklu olarak bulunan Mustafa Koçak açlık grevinin 297. gününde 24 Nisan 2020 günü yaşamını yitirmiştir.

Açlık grevinde bulunan İbrahim Gökçek 323 gündür açlık grevini evinde sürdürmekte olup sağlık durumu çok kritik bir noktaya gelmiştir.

Gerek müvekkillerinin gerekse de kendilerinin adil yargılanması talebi ile Avukat Selçuk Kozağaçlı ve 7 avukat arkadaşı 3 Şubat 2020 günü tutuldukları Silivri 9 Nolu Hapishanede süresiz ve dönüşümsüz açlık grevi başlatmış, süreç içerisinde 10 Mart 2020 tarihinde 4 avukat açlık grevini sağlık nedeni ile bırakmış ve Barkın Timtik, Ebru Timtik, Oya Arslan ve Aytaç Ünsal açlık grevini sürdürmüşlerdir.

Açlık grevinde bulunan avukatlardan Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal 5 Nisan 2020 avukatlar gününde açlık grevini süresize (ölüm orucu) dönüştürme kararı almışlardır. Silivri hapishanesinde bulunan Ebru Timtik 124 gündür, Aytaç Ünsal ise Bandırma hapishanesinde 91 gündür sürdürmektedir.

KÜRT SORUNU

7 Haziran 2015 Genel Seçim sonuçlarına uygun siyasi adım atılmayıp 24 Temmuz 2015 tarihinden beri başlayan silahlı çatışmaların sebep olduğu oldukça ağır insan ve insancıl hukuk ihlalleri yaşanmaktadır. Bizler, Kürt sorununun her zaman demokratik ve barışçıl çözümünü savunduk. Bunda ısrarlıyız. O nedenle, çatışmaların hemen şimdi durmasını istiyoruz. Çatışmasızlık ortamının tesisi ile birlikte çatışmasızlık halinin

yaşanan olumsuzluklardan da hareketle tahkim edilmiş bir hale getirilerek güçlendirilmesi, izlenmesi ve toplumsal barışın sağlanabilmesi için tüm tarafların içtenlikli, etkin programlar geliştirmesi gerekmektedir.

2015 - 2016 yıllarında yoğun biçimde uygulanan, uygulandığı il ve ilçelerde yaşadığı bilinen en az 1,8 milyondan fazla kişinin en temel yaşam ve sağlık haklarının ihlâl edilmesine yol açan, Avrupa Hukuk Yoluyla Demokrasi Komisyonu (Venedik Komisyonu) ve Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri'nin raporlarında gerek iç gerekse uluslararası hukuk açısından yasal dayanağının bulunmadığı açıkça belirtilen 'aralıksız/günboyu süren sokağa çıkma yasakları' daha kısa süreli ve küçük ölçekli de olsa tüm olumsuzlukları ile birlikte 2019 yılında da sürmüştür. TİHV Dokümantasyon Merkezi tarafından **16 Ağustos 2015'ten 1 Ocak 2020 tarihine kadar geçen süre içerisinde toplam 11 il ve en az 51 ilçede resmi olarak tespit edilebilen en az 381 sokağa çıkma yasağı ilanı** gerçekleşmiştir. 11 Ağustos 2017'ten 1 Ocak 2020 tarihinde kadar Hakkâri'nin Şemdinli ve Bitlis'in Hizan, Güroymak, Mutki, Tatvan ve Merkez ilçelerine bağlı çeşitli köy ve mezralarda **saat (ilanda belirtilen saat aralığında) kısıtlılıkları dâhilinde en az 23 kez sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir**. Aylarca süren "sürekli sokağa çıkma yasakları" sonucunda yaklaşık olarak 1 milyon 809 bin kişinin kasıtlı olarak "keyfi bir biçimde özgürlüğünden mahrum bırakıldığı" belirtilmelidir. Devletin tamamen kontrolü altında bulunan bölgelerde ikamet eden kişiler temel haklarından ve özgürlüklerinden mahrum bırakılmışlardır ve bu kişilerin su, yiyecek ve sağlık hizmetleri gibi temel ihtiyaçlara erişimleri uzun süreli olarak yasaklanmıştır. Bu "sürekli sokağa çıkma yasağı" uygulaması kişilerin bireysel ya da toplu olarak şiddetli acı ve duygusal ıstırap dâhil olmak üzere zarar görmesi itibarıyla, halihazırda ciddi boyutlara ulaşmış olan işkencenin ve diğer kötü muamelelerin yasaklanması kapsamında değerlendirilmelidir. 31 Temmuz 2018 tarihinde yürürlüğe giren 7145 sayılı kanun ile 5442 sayılı kanunun 11. maddesine eklemeler yapılarak valilere 15 gün boyunca sokağa çıkma yasağı ilan etme gibi kişilerin kentlere giriş ve çıkışlarını engelleyici yetkiler verilmiştir.

Silahlı çatışmaların başlamasından bu yana özellikle silahlı militanların cenazelerinin bulunduğu mezarlıklara yapılan saldırılar ve mezar taşlarının tahrip edilmesi uygulaması 2019 yılında da maalesef devam etmiştir. Bu hususta özellikle İHD Genel Merkezinin Bitlis Tatvan Yukarıölek Mezarlık alanında bulunan 263 cenazenin çıkarılarak İstanbul Adli Tıp Kurumuna gönderilmesi ile ilgili açıkladığımız raporda belirtilen ihlallerin engellenmemiş olması vahimdir. Mevcut durum Kürt halkına yönelik onur kırıcı davranış ve bizzat ilgili mevzuat çerçevesinde yasa dışılık olarak devam etmektedir.

31 Mart 2019 yerel seçim sonuçları özellikle Türkiye'nin batısında ayrım gözetmeksizin yurttaşların büyük çoğunluğunun nefret söyleminin etkisine girmediğini, ayrımcı ve ötekileştirici dili reddettiğini ortaya koymuştur. Cumhuriyet İttifakı'nı oluşturan AKP ve MHP'nin Kürt sorununda izledikleri savaş politikaları onay bulmamış ve büyük kentlerde yerel seçimleri kaybetmişlerdir. Türkiye seçmeni sandıkta birleşerek barış ve demokrasi mesajı vermiştir. Siyasi iktidarın yerel seçim sonuçlarını doğru okuması ve biran önce yeni bir barış sürecinin inşa edilmesi noktasında adım atması beklenirken, seçim öncesinde ima edilen müdahalelerin hayata geçirilmesi ile karşı karşıya kalınmıştır. Seçimlerin hemen ardından seçilmiş belediye başkanı, belediye eş başkanı, il genel meclisi üyesi ve belediye meclisi üyelerinden 61 kişiye KHK'lı oldukları gerekçesiyle mazbataları verilmemiş, HDP'li 5 belediye meclisi üyesi ile 2 il genel meclisi üyesi de bu süreçte tutuklanmıştır. 19 Ağustos 2019 tarihinde sabahın erken saatlerinde ise İçişleri Bakanlığı kararı ile HDP'li Diyarbakır, Mardin ve Van büyükşehir belediye eş başkanlarının görevden alındığını ve onların yerine aynı illerin valilerinin görevlendirildiğine dair açıklama yapılmıştır. HDP'nin 20 Kasım 2019 tarihinde açıkladığı Kayyım Raporu'na göre 19 Ağustos ile 16 Kasım 2019 arasında toplam 24 HDP'li belediyeye kayyım atanmış ve 13 belediye eş başkanı da tutuklanmıştır. 30 Aralık 2019 itibarı ile kayyım atanan belediye sayısı 32, tutuklu belediye eş başkanı sayısı ise 24 olmuştur. Kayyımların göreve geldikten sonra ilk iş olarak belediye meclislerini fiilen feshetmeleri sonucu seçmen iradesi yok sayılmış, yerel demokrasi imkanları da tümüyle ilga edilmiştir. Başta

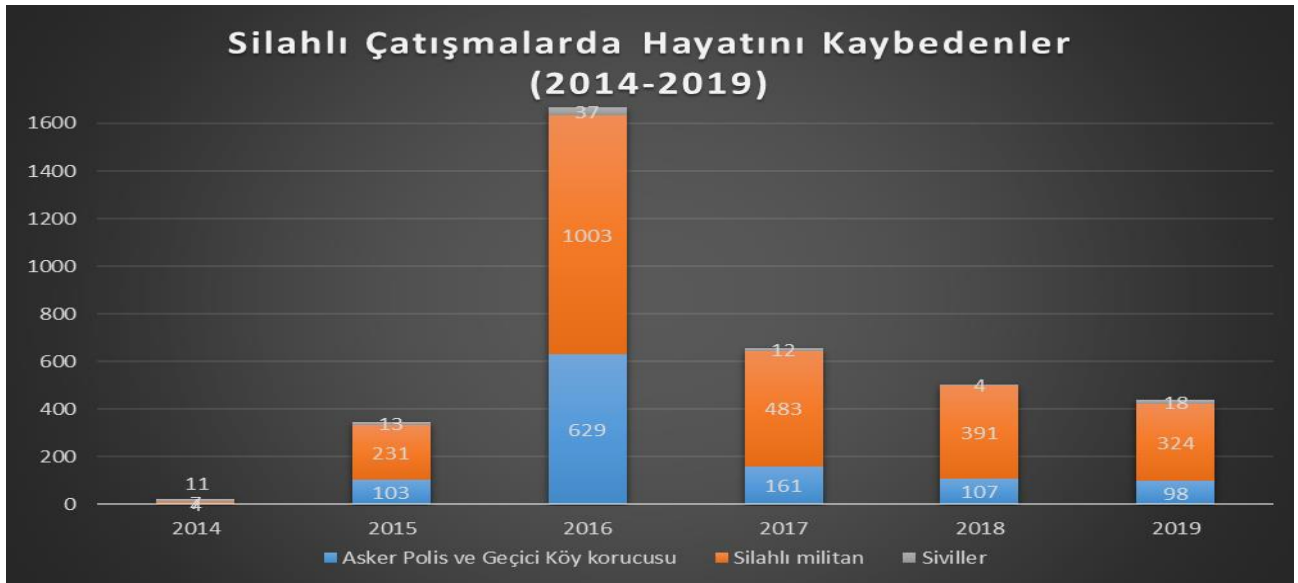
HDP'nin eski Eş Genel Başkanları Selahattin Demirtaş ve Figen Yüksekdağ olmak üzere çok sayıda seçilmiş Kürt siyasetçinin tutuklu bulunması veya hapis cezaları ve uzak cezaevlerine sürgünler ile cezalandırılmaları adil yargılanma, seçme seçilme, örgütlenme, düşünce ve ifade özgürlüğü gibi pek çok temel hak ve özgürlüğün ihlaline yol açmaktadır. HDP'nin 30 Aralık 2019 tarihi itibarı ile açıkladığı raporunda sadece 2019 yılında gerçekleştirilen siyasi operasyonlarda 4567 HDP'li gözaltına alındı, bunlardan 797 HDP'li tutuklandı.

HDP eski eş genel başkanı Selahattin Demirtaş hakkındaki AİHM kararının uygulanmayarak usulsüz soruşturma ve hukuki olmayan gerekçelerle tutuklama kararları verilmesi, Demirtaş şahsında Kürt siyasetçilere ve HDP'ye yönelik bu düşmanca tutumun devam ettirildiğini göstermektedir. Son olarak Diyarbakır Belediyesi Eş Başkanı Adnan Selçuk Mızraklı'ya açılan davada ise tamamen çelişkili ve iftira olduğu alelen belli olan tek bir iftiracı tanığın beyanı ile Diyarbakır 9. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından 9 Mart 2020 günü 9 yıl 4 ay 15 gün ceza verilmesi Türkiye'deki özel yargılama düzenin Kürt siyasetçilere düşman hukuku uygulamasına tipik bir örnek olarak verilebilir.

2019 yılında Türkiye'nin Kuzey ve Doğu Suriye'ye yönelik yeni bir kapsamlı askeri operasyonu olmuştur. Bu konuda Uluslararası Af Örgütü tarafından hazırlanan 1 Kasım 2019 tarihli raporda da askeri hareket kapsamında yaşanan baskının boyutunun, yetkililerin askeri operasyonları muhalif düşüncüyü daha fazla ezmek ve korku salmak için bir bahane olarak kullanmaya vardırıldıkları belirtilmiştir. Bu raporda yer verilen örnekler, terörle mücadele yasalarının, askeri hareketle ilgili her türlü eleştirel tartışmayı susturmak ve daha genel anlamda Kürtlerin hakları ve ilgili politikalara ilişkin muhalif fikirlere alan bırakmamak için istismar edildiğine; bu şekilde, barışçıl toplanma özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve adil yargılanma haklarının ihlal edilmesiyle ülkede halihazırda hüküm süren korku ikliminin daha da derinleştiğine işaret ediyor. Bu hususta yıl içinde açıklamalarımız olmuştur. Bir kez daha belirtmek isteriz ki;

Siyasi iktidarın Ortadoğu politikasını değiştirerek Suriye iç savaşının sona erdirilmesinde ve Irak'ın iç istikrarının sağlanmasında, halkların kendi geleceğini belirleme ilkesine uygun olarak barışçıl politikalara yönelmesini ve bu ülkelerdeki askeri varlığını geri çekmesi gerektiğini belirtmek isteriz.

Siyasi iktidarın Kürt sorununa yönelik şiddet politikalarını aynı zamanda kendi iktidarını sürdürmek için kullandığı da anlaşılmaktadır. Bu nedenle de bu sorunun çözümünün Türkiye demokrasisinin gelişebilmesi için elzem olduğunu düşünmekteyiz.



Grafik 2. İHD Dökümantasyon Merkezinin Silahlı Çatışmalarda Hayatını Kaybeden Kişilere İlişkin Verilerinin Yıllara Göre Değişimi

KİŞİ ÖZGÜRLÜĞÜ HAKKI İHLALLERİ VE İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Özellikle OHAL ilanıyla birlikte siyasal iktidarın basın üzerindeki kaygı verici boyutta artan baskı ve kontrolü 2019 yılında da sürmüştür. Düşünce ve ifade özgürlüğü alanında çok ciddi ihlaller yaşanmıştır. Bu yıl içinde de gazeteci, yazar, insan hakları savunucusu vb. çok sayıda kişiye davalar açılmış, tutuklamalar olmuş, dergi ve kitaplar toplatılmıştır.

- TGDP'nin 20 Ocak 2020 tarihinde açıkladığı rapora göre 2019 yılında gazeteci, muhabir, imtiyaz sahibi ve yazı işleri müdürü olmak üzere 197 kişi tutuklu ve hükümlü olarak Hapishanede tutulmaktadır.
- Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) her yıl yayımladığı Dünya Basın Özgürlüğü Endeksi'nde Nisan 2020 itibarı ile Türkiye 180 ülke arasında 154. sırada yer aldı. 2002 yılında ise bu endeksin 99. sırasında yer almaktaydı.
- 2019 yılında ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarını kullandıkları için (sosyal medya paylaşımları dahil) adli soruşturmaya uğrayıp gözaltına alınanların sayısı 8.803 kişi tespit edilebilmiştir. Bu kişilerden 831'i ise tutuklanmıştır.
- 2019 yılı sonu itibarı ile hapishanelerde bulunan eski milletvekili sayısı 7 olup, tutuklu belediye eş başkanı sayısı ise 17'dir.
- 2019 yılında ırkçı saiklerle nefret saldırısına uğrayan 21 kişi tespit edilebilmiştir. Bu kişilerden Şirin Tosun yaşamını yitirmiştir.

Gazetecilik faaliyetleri nedeniyle yüz binlerce lira para cezası ve onlarca yıl hapis cezası tehdidi altında bulunan İHD Eş Genel Başkanı Eren Keskin başta olmak üzere birçok kişi her an hapse girme tehdidi altındadır.

Barış akademisyenlerine bildiri nedeniyle "terör örgütü propagandası" iddiasıyla açılan davalar 2018 ve 2019 yıllarında sürdü. 763'ü ilk imzacılardan ve 59'u ikinci imzacılardan olmak üzere toplam 822 akademisyen hakkında dava açıldı. Hakkında hüküm verilen 130 kişiden 97'si hakkında HAGB, 2'si hakkında erteleme ve 31'i hakkında ceza kararı çıktı.

Ancak Anayasa Mahkemesi, mahkûm edilen 10 akademisyenin başvurusunu 26 Temmuz 2019 tarihinde sonuçlandırdı. Zübeyde Füsun Üstel ve diğerleri başvurusunda "İfade özgürlüğünün ihlal edildiğine" karar veren Anayasa Mahkemesi, akademisyenlere 9'ar bin TL tazminat ödenmesine ve yargılamaların yenilenmesine hükmetti. AYM kararının ardından 598 kişi hakkında beraat kararı verilirken, 74 kişi hakkında da yeniden yargılama sonucunda beraat kararı çıktı. Halen 94 kişi hakkında yargılama devam ediyor.

Kuzey ve Doğu Suriye'ye yönelik askeri hareketin başladığı 9 Ekim 2019 tarihinden 11 Ekim 2019 tarihine kadar geçen 2 günlük sürede, sosyal medyadaki paylaşımları nedeniyle 500'e yakın kişi hakkında İçişleri Bakanlığı tarafından işlem başlatılmıştır. Bu kişilerden 121'i ise gözaltına alınmıştır. Bu operasyonlar yaygınlaşarak ilerleyen günlerde de devam etmiştir. İHD'nin tespitlerine göre operasyonun başladığı tarihten 24 Ekim 2019 tarihine kadar geçen sürede 296 kişi gözaltına alınmış ve bu kişilerden 57'si tutuklanmıştır. Hakkında işlem yapılan kişilerden pek çoğu, öğrenci, siyasetçi veya insan hakları savunucusudur.

2019 yılında çeşitli gerekçelerle 115 etkinlik yasaklanmıştır. Aynı yıl içinde 6 kitap hakkında toplatma kararı verildi. Aynı yıl içinde 2 gazete ve 1 dergi ofisi polis tarafından basıldı. Ayrıca, 31 Mart yerel seçimleri öncesinde HDP tarafından hazırlanan çok sayıda pankart ve afiş; HDP Hakkari milletvekili ve DTK Eş Başkanı Leyla Güven'in cezaevinde sürdürdüğü açlık grevine ilişkin afiş, pankart ve çıkartmalar; 25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele Günü kapsamında hazırlanmış broşürler de mahkeme kararlarıyla yasaklandı. HDP tarafından hazırlanan "Kayyım Raporu" hakkında Siirt Sulh Ceza Hakimliği tarafından 14 Mart 2019 tarihinde toplatma kararı verildi.

2019 yılında, İfade Özgürlüğü Derneği(İFOD) tarafından açıklanan raporda Ekim ayına kadar 36.216 internet sitesine erişim engeli getirildi.

Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Terörle Mücadele Yasası'nın 6. ve 7/2. maddesi uyarınca 2013 yılında 10 bin 745 kişiye dava açılmış, bu rakam her yıl sürekli artış göstererek 2017 yılında 24 bin 585'e ulaşmıştır. 2018 istatistiklerine göre ise 46 bin 220 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 17 bin 077 kişiye dava açılmıştır.

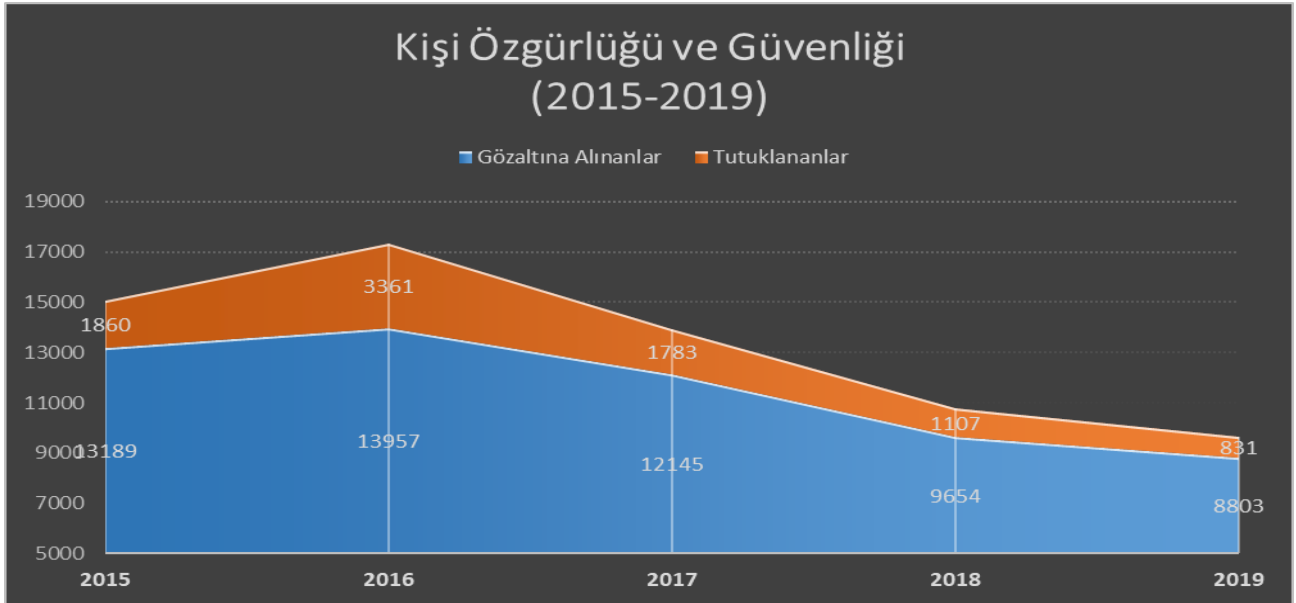
Ayrıca, Adalet Bakanlığı'nın verilerine göre, Türk Ceza Kanunu'nun 314/2. maddesi –bu tür davalarda sıklıkla kullanılan bir maddedir- kapsamında kendilerine dava açılan kişi sayısı dramatik bir artış göstererek 2013 yılında 8 bin 110'dan, 2017 yılında 136 bin 795'e yükselmiştir. 2018 yılında ise ayrıştırılmış veri yayınlanmamıştır. Bunun yerine 309-316. maddeleri kapsayan “Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar” toplu olarak veri paylaşılmıştır. Buna göre 456 bin 275 kişiye soruşturma açılmış, bu kişilerden 90 bin 197'sine kamu davası açılmış, 149 bin 680'ine kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiştir. Görüldüğü gibi terör örgütü üyeliği kapsamında suçlanan insan sayısında ciddi bir artış meydana gelmiştir.

Alevilerin eşit yurttaşlık hakkı talepleri 2019 yılında da karşılığını bulamamıştır. AİHM'nin zorunlu din derslerinin kaldırılması ve Cemevlerinin ibadethane olarak kabul edilmesi ile ilgili kararlarının gereği yerine getirilmemiştir. Ancak 2018 yılında Yargıtay Aleviler lehine karar vermeye başlamıştır. Alevi, Hıristiyan ve Yahudiler radikal sünni ve ırkçı grupların tehdit ve nefret söylemlerine maruz kalmışlardır.

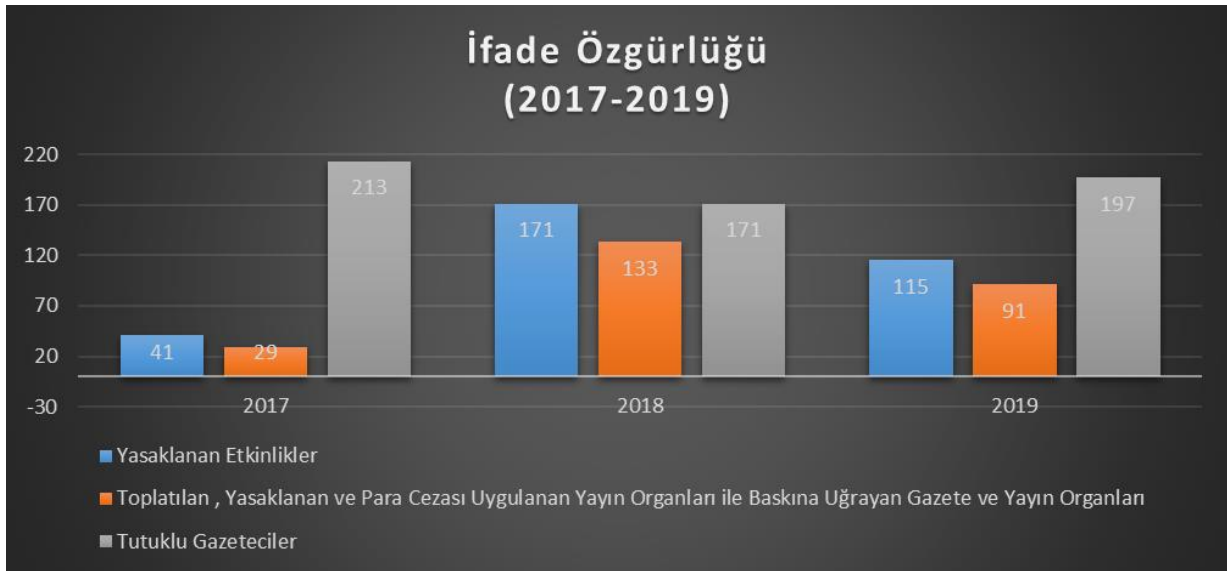
Ayrıca ifade özgürlüğü bakımından doğrudan doğruya yasaklayıcı ve cezalandırıcı hükümler içeren Cumhurbaşkanı'na hakareti düzenleyen TCK'nin 299. maddesi ile Türklüğe hakareti düzenleyen TCK'nin 301. maddesi uyarınca toplam 36 bin 664 kişiye soruşturma açılmış, bu soruşturmalar sonucunda izin verilenlerden 6 bin 131'ine kamu davası açılmış, 11 bin 337'sinde kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar verilmiştir.

Vicdani ret hakkının hâlâ tanınmaması önemli bir insan hakkı ihlali olarak varlığını korumaktadır. 2019 yılında Askerlik Kanunu tamamen yenilenmiş, askerlik süresi kısaltılmış, bedelli askerlik kalıcı hale getirilmiş, ancak vicdani red hakkı yine de tanınmamıştır.

Adalet Bakanlığı'nın Mayıs 2019'da açıkladığı Yargı Reformu Strateji belgesi uyarınca hazırlanan ve 24 Ekim 2019 tarihinde çıkarılan 1. Yargı Paketi'nde ifade özgürlüğünü cezalandıran kanun maddeleri ile ilgili verilecek hapis cezalarına sadece Yargıtay temyiz yolu açılmış, bu maddeler suç olarak devam ettirilmiştir.



Grafik 3. İHD Dökümantasyon Merkezinin Kişi Özgürlüğü Ve Güvenliğine İlişkin Verilerinin Yıllara Göre Değişimi



Grafik 4. İHD Dökümantasyon Merkezinin İfade Özgürlüğüne İlişkin Verilerinin Yıllara Göre Değişimi

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ ve İNSAN HAKLARI ÖRGÜTLERİ VE SAVUNUCULAR ÜZERİNDEKİ BASKILAR

2019 yılı da başta kurumlarımızın yönetici, üye ve çalışanları olmak üzere çok sayıda insan hakları savunucusunun BM İnsan Hakları Savunucularının Korunması Bildirgesi'nde yer alan ilkeler çiğnenerek gözaltına alındığı, tutuklandığı ve saldırıya uğradığı bir yıl olmuştur.

İHD tüzel kişiliği ve yöneticileri ile üyelerine açılan soruşturma ve davalardan;

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Bürosu'nun 2017/8007 sayılı soruşturmasında; İHD Genel Başkanı Öztürk Türkdoğan ve yönetim kurulu üyeleri ve ilgili önerileri veren üyeler Sevim Salihoğlu, Hasan Anlar, İsmail Boyraz, Osman İşçi, Hüseyin Küçükbalaban, Osman Süzen, Adbüselam İncegören, Necla Şengül, M. Raci Bilici, Vetha Aydın, Serbay Köklü, Hüsnü Öndül, Medeni Aygül, Volkan Görendağ, Meral Çıldır, Hatice Can, Fatma Geyik, Mahmut Konuk, M. Ali Tosun, Avni Kalkan, Adnan Vural, Mustafa Yaşar, B. Hayrettin Yılmaz, Hüsamettin Özdem, Tayfun İşçi, Selma Güngör, Cengiz Mendillioğlu, H. İbrahim Özdemir, Zana Aksu, Serdar Batur, Gülay Koca Öztürkoğlu, Mihdi Perinçek, Veysel Ocak, Cihan Halıcı, Ali Gök, Adile Erkan, Cuma Gürsoy, Selman Günbay, Cüneyt Durnaoglu, Akın Birdal, Rıza Dalkılıç, Necla Şengül, Ömer Ayaz, Songül Erol Abdil, Fatma Geyik hakkında TCK 301. madde soruşturması için Adalet Bakanlığı'ndan soruşturma izni istenmiş, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel müdürlüğü'nün 15.11.2019 tarihli kararı ile soruşturma izni vermemesi nedeniyle Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Suçları Soruşturma Bürosu'nun 27.01.2020 tarihli 2020/1447 soruşturma nolu, 2020/11239 karar nolu kararı ile kovuşturma açılmasına yer olmadığına (takipsizlik) karar verilmiştir.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Terörle Suçları Soruşturma Bürosu'nun yalnızca İHD Genel Başkanı Öztürk Türkdoğan hakkında Terörle Mücadele Kanunu'nun 7/2 maddesi sevkıyla terör örgütü propagandası suçunu işlediği iddiasıyla başlattığı 2019/106816 sayılı soruşturmasında ise suçun maddi unsurlarının oluşmadığı gerekçesiyle 6 Aralık 2019 tarihinde kamu davası açılmasına yer olmadığına (takipsizlik) karar verilmiştir.

Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından Dernekler Kanunu'na muhalefet suçundan başlatılan 2019/105247 sayılı soruşturma, önerilen ön ödeme miktarı ödendiği için 30 Eylül 2019 tarihinde kovuşturmayla yer olmadığı (takipsizlik) kararı ile kapatılmıştır.

İHD'nin 17. Genel Kurulu kararlarının iptali için İçişleri Bakanlığı tarafından Ankara 5. Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2017/598 esas numarası ile açılan davada ise; 17. Olağan Genel Kurul sonuçlarının bir ay içerisinde Valiliğe bildirildiği halde valilik ve üyeler tarafından 3 aylık süre içerisinde iptal davasının açılmadığı anlaşıldığından TMK 83. maddesi gereğince süresi içinde açılmayan davanın reddine karar verilmiştir. İçişleri Bakanlığı tarafından karara itiraz edilerek istinaf kanun yoluna başvurulmuş, dosya şu an Ankara Bölge Adliye Mahkemesi ilgili Hukuk Dairesi tarafından incelenmektedir.

İHD Genel Merkezi ve şube yöneticileri hakkında halen devam etmekte olan ya da yakın geçmişte sonuçlanmış tespit edilebildiğimiz kadarı ile 250 civarında dava bulunuyor. Üstelik bu sayılara İHD Eş Genel Başkanı avukat Eren Keskin hakkında 2014-2015 tarihleri arasında Özgür Gündem gazetesi ile dayanışmak amacı ile Genel Yayın Yönetmenliği yapması nedeniyle açılan 150'ye yakın davayı dâhil etmedik. Bu yargılamalar neticesinde çok sayıda İHD yöneticisi hakkında ceza kararları çıkmıştır. Bunlar arasında Ankara Şube Başkanı Halil İbrahim Vargün, İHD Bitlis Temsilciliği eski Başkanı Hasan Ceylan ve İHD Dersim şube yöneticisi Özgür Ateş halen hapisanede bulunmaktadır.

İHD Malatya Şube Başkanı Gönül Öztürkoğlu derneğin basın açıklamalarına katılmış olması nedeniyle Malatya Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2018/8613 sayılı soruşturmasında 30 Kasım 2018'de tutuklanmıştır. Sonrasında açılan davada Malatya 5 Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2019/19 E sayılı kaydında davası sürerken mahkemenin 26 Ocak 2019 tarihli duruşmasında tahliye edilmiştir. Mahkemenin, 18 Aralık 2019 tarihli son duruşmasında TCK 314/2. maddeden 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmiş olup dosyası istinaf mahkemesine gönderilmiştir.

İHD Bitlis Temsilciliği eski Başkanı Hasan Ceylan, yine dernek faaliyetleri kapsamında yasa dışılıkla suçlanmıştır. Bitlis 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/382E kaydında devam eden yargılamasında 9 yıl hapis cezası verilmiştir ve dosyası BAM'da beklemektedir. Hasan Ceylan halen Rize Kalkandere Hapishanesi'nde hükmen tutuklu olarak tutulmaktadır.

İHD Dersim şube yöneticisi Özgür Ateş, Tunceli 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/270 E. Sayılı dosyada 13 Kasım 2018'de tutukluluğunun devamı ile birlikte 6 yıl 3 ay hapis cezası verilmiş olup dosya Erzurum Bölge Adliye Mahkemesi'nde istinaf incelemesindedir.

İHD Ağrı Şube yöneticisi Olcay Öztürk, Ağrı Cumhuriyet Başsavcılığı'nın 2018/1686 sayılı soruşturmasında 2 Mart 2018'de tutuklanmış, Ağrı 2. Ağır Ceza Mahkemesi 2018/279 E. sayılı dosyasının ikinci duruşmasında 22 Haziran 2018'de tahliye edilmiştir. 2 Mayıs 2019 günü yapılan duruşmada TCK 220/7. maddeden 2 yıl 15 gün hapis cezasıyla cezalandırılmış olup dosyası BAM'dadır.

İHD MYK üyesi M. Raci Bilici hakkında, İHD Diyarbakır Şube Başkanı ve İHD Genel Başkan Yardımcısı olarak yürüttüğü faaliyetler gerekçe gösterilerek hakkında yürütülen soruşturma kapsamında açılan dava Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2017/453 E kayıtlı davada görülmüştür. Benzer dosyalarda benzer suçlamalarla yargılananlar hakkında beraat kararları olmasına rağmen savcılık Raci Bilici hakkında cezalandırma talep etmiştir. 12 Mart 2020 tarihinde görülen karar duruşmasında Raci Bilici'ye "örgüt üyesi olmak" iddiasıyla 6 yıl 3 ay hapis cezası verildi.

21 Ocak 2018 tarihinde İHD Genel Merkezi'nin Afrin operasyonu ile ilgili paylaştığı "Savaş Öldürür, Savaşa Hayır, Barış İstiyoruz!" başlıklı basın metni, şubeler ve üyeler tarafından da basın açıklaması veya sosyal medya yoluyla paylaşılmıştır. Bu ve buna benzer Afrin operasyonunu eleştiren paylaşımlar gerekçe gösterilerek, Türkiye genelinde geniş çaplı operasyonlar yapılmıştır.

İHD MYK Üyesi Nuray Çevirmen, 22 Ocak 2018 tarihinde Ankara'da gözaltına alınmış, 4 günlük gözaltıdan sonra 26 Ocak 2018 tarihinde adli kontrol şartıyla serbest bırakılmıştır. Yargılanması halen Ankara 15. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 2018/165 esas sayılı dava dosyasında devam etmektedir.

İHD MYK üyesi Hayrettin Pişkin, 23 Ocak 2018'de Çanakkale'de gözaltına alınmış, bir gün gözaltında kaldıktan sonra 24 Ocak 2018 tarihinde tutuklanmış, 21 Mart 2018 tarihinde yargılandığı mahkemenin ilk duruşmasında tahliye edilmiştir. Hayrettin Pişkin, Facebook'ta başkasının yazdığı bir yazıyı paylaştığı için Çanakkale 2. Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2018/82 E. Sayılı ve 7 Mayıs 2018 tarihli kararı ile TMK 7/2. maddede düzenlenen yasa dışı örgüt propagandası yapmaktan 2 yıl 6 ay hapis cezası ile cezalandırılmıştır. Cezası ertelenmemiştir ve paraya da çevrilmemiştir. Karara karşı Bursa Bölge Adliye Mahkemesi'ne istinaf yoluna başvurulmuştur. İstinaf aşamasında beraat etmiştir.

Afrin operasyonunu eleştiren sosyal medya paylaşımları nedeniyle İHD Kars Şube Başkanı Ahmet Adıgüzel de 23 Ocak 2018 tarihinde Ardahan'da gözaltına alınmış, 25 Ocak 2018'de tutuklanmış, yargılandığı Ardahan Ağır Ceza Mahkemesi'nin 2018/30 E. Sayılı dosyasında 15 Mart 2018 tarihinde ilk duruşmada, TMK 7/2. maddede düzenlenen yasa dışı örgüt propagandası yapmaktan 1 yıl 6 ay hapis cezası verilerek tahliye edilmiştir. Kararın onanması ile Ahmet Adıgüzel 2019 yılında cezanın kalanı için hapis yatmıştır.

İHD Hatay Şube Başkanı Mithat Can da Afrin operasyonu ile ilgili sosyal medya paylaşımları nedeniyle 13 Şubat 2018'de Hatay'da gözaltına alınmış, 3 günlük gözaltının ardından 16 Şubat 2018 tarihinde günü adli kontrol şartıyla serbest bırakılmıştır. Soruşturma devam etmektedir.

İHD Kars şube başkanımız, insan hakları savunucusu Güldane Kılıç 23 Temmuz 2019 tarihinde sabah saatlerinde evi basılarak gözaltına alınmıştır. Aynı polis operasyonunda 7 HDP il yöneticisi de dahil olmak üzere toplam 12 kişi gözaltına alınmıştır. Güldane Kılıç'ın katıldığı basın açıklamaları ve sosyal medya paylaşımları, İHD yönetici olmadığı dönemdeki çeşitli yasal parti çalışmaları yargılama konusu edilmiş ve 19 Aralık 2019 tarihinde ceza verilerek tahliye edilmiştir.

İHD MYK üyesi, Çağdaş Gazeteciler Derneği Rize Şube Başkanı, Evrensel Gazetesi Rize muhabiri Genççağa Karafazlı ailesine ait Rize'de bulunan işletmede 17 Eylül 2019 tarihinde uğradığı silahlı saldırı sonucu yaralanmıştır

TİHV'nin kurucuları, Başkanı, yönetim kurulu üyeleri ve gönüllülerine yönelik de en az 30 soruşturma ve dava süreci sürmektedir.

Bunun yanı sıra, TİHV ve İHD gibi insan hakları kuruluşlarının tüzel kişiliklerine yönelik hem idari hem de adli soruşturmalar söz konusudur. Türkiye'nin güneydoğusunda yer alan sokağa çıkma yasağı uygulanan yerleşim birimlerindeki ağır/ciddi insan hakları ihlallerinin belgelenmesi kapsamında TİHV, İHD, Gündem Çocuk Derneği, SES ve Diyarbakır Barosu ile birlikte Cizre ziyaretinden sonra hazırlanan rapor ile ilgili olarak başlatılan soruşturma süreçleri TCK 301. Madde bakımından sürmektedir.

5 Temmuz 2017'de 8 insan hakları savunucusu ve 2 danışmanın Uluslararası Af Örgütü Türkiye birimi tarafından düzenlenen insan hakları savunucularının refahı ve güvenliği konulu atölye çalışmasına katıldıkları sırada İstanbul Büyükkada'da gözaltına alınması ile başlayan dava süreci sürmektedir. (5 Temmuz 2017 tarihinde İstanbul Büyükkada'da hak savunucularının güvenliği konulu bir çalışma toplantısına katılan 10 insan hakları savunucusu kaldıkları otelden "üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek (TCK 220/6)", "silahlı terör örgütüne üyelik (314/2 ve 314/3)" iddialarıyla gözaltına alındı:

Uluslararası Af Örgütü Türkiye Direktörü İdil Eser, Helsinki Yurttaşlar Derneği'nden Özlem Dalkıran, Nalan Erkem, İnsan Hakları Gündemi Derneği'nden Günal Kurşun, Veli Acu, Kadın Koalisyonu'ndan İlnur Üstün, Eşit Haklar İzleme Derneği'nden Nejat Taştan, Hak İnisyatifi'nden Şeyhmus Özbekli, bilişim güvenliği uzmanları (İsviçre vatandaşı) Ali Garawi, (Alman vatandaşı) Peter Steudtner.)

Türk Tabipler Birliği'nin (TTB) Merkez Konseyi üyeleri ile Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK) MYK üyeleri hakkında yaptıkları açıklamalar nedeniyle açılan davalar hala sürmektedir.

2018 yılı Ocak ayında Suriye'ye "Afrin Harekâtı"nın başlamasından sora Türk Tabipleri Birliği (TTB) Merkez Konseyi tarafından "Savaş bir halk sağlığı sorunudur"¹ başlıklı bir açıklama yapıldı. Bunun üzerine TTB Merkez Konseyi Başkanı **Raşit Tükel**, Merkez Konseyi Genel Sekreteri **Sezai Berber**, Merkez Konsey üyeleri **Hande Arpat**, **Selma Güngör**, **Funda Obuz**, **Taner Gören**, **Yaşar Ulutaş**, **Bülent Nazım Yılmaz**, **Sinan Adıyaman**, **Ayfer Horasan** ve **Şeyhmus Gökalp** 30 Ocak 2018 tarihinde gözaltına alındı.

Sinan Adıyaman, Ayfer Horasan ve Şeyhmus Gökalp, 2 Şubat 2018, Raşit Tükel, Sezai Berber, Hande Arpat, Selma Güngör, Funda Obuz, Taner Gören, Yaşar Ulutaş ve Bülent Nazım Yılmaz ise 5 Şubat 2018 tarihinde adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından hazırlanan iddianamede, TTB yöneticilerinin bildirinın yanısıra 1 Eylül 2016 Dünya Barış Günü nedeniyle yapılan açıklama ("terör örgütü propagandası") nedeniyle de cezalandırılması istendi.

TTB yöneticileri hakkında açılan dava, 3 Mayıs 2019 tarihinde sonuçlandı. Ankara 32. Ağır Ceza Mahkemesi, hekimleri "halkı kin ve düşmanlığa kışkırtma suçunu iki kez işledikleri gerekçesiyle 1 yıl 8'er ay hapis cezasına mahkûm etti. Ayrıca Hande Arpat'a "sosyal medya paylaşımlarında örgüt propagandası yaptığı" iddiasıyla 1 yıl 6 ay 22 gün hapis cezası verildi. Sosyal medya paylaşımları nedeniyle cezalandırılması istenen Şeyhmus Gökalp ise bu suçlamadan beraat etti. Dava istinafta devam ediyor.

Toplumsal muhalefetin önemli bir bileşeni olan KESK'li emekçiler tabiri caiz ise sürekli olarak iktidar tarafından yargı baskısı altında tutulmakta, bunun yanı sıra idari baskı politikası ile sürekli olarak çalışma hakkı başta olmak üzere ekonomik ve sosyal hak ihlallerine maruz bırakılmışlardır. KESK ve bağlı sendika yönetici ve üyeleri ile ilgili adli soruşturma ve kovuşturmalar oldukça fazladır. Bu konuda KESK ve bağlı sendika raporlarına bakılabilir.²

Son dönemde OHAL süreci ile birlikte OHAL bahanesi ile KESK'e bağlı Sendika üyelerinden 4283'ü OHAL KHK'leriyle ve 487'si Kurumların Yüksek Disiplin Kurulları kararlarıyla olmak üzere 4770'si çalışma hakkı gasp edilerek ihraç edilmişlerdir. Aralık 2019 itibarı ile OHAL Komisyonu kararıyla 358 kişi görevlerine iade edilirken 1023'ünün başvurusu ret edilmiş, 2900 dolayında KESK üyesinin başvurularınının incelemesi devam etmektedir.

Bunun en somut örneği ihraçların devamına olanak veren 375 sayılı KHK'nin Geçici 35. Maddesi eliyle yapılan ihraçlardır. Bu şekilde şu ana kadar SES üyesi 10, EĞİTİM SEN üyesi 4, HABER SEN üyesi 3 ve BES üyesi 1 olmak üzere 18 arkadaşımız bağlı oldukları Bakanlıklar bünyesinde kurulan komisyonların kararı ve Bakanlık onayı ile ihraç edilmişlerdir. Bu arkadaşlarımızın tümünün ortak özelliği ya sendika yöneticileri olmaları ya sendikanın aktif üyeleri olmaları ya da sendikal eylem ve etkinliklere katılmalarıdır.

Çağdaş Hukukçular Derneği Genel Başkanı Selçuk Kozağaçlı ile birlikte dernek yöneticisi ve üyesi çok sayıda avukat halen hükmen tutukludur.

667 sayılı KHK ile kapatılan Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHD) üyesi, Halkın Hukuk Bürosu çalışanı çok sayıda avukat 12 Eylül 2017 tarihinde gözaltına alındı, 20 Eylül 2017 tarihinde de tutuklandı.

İstanbul Cumhuriyet Savcılığı'nın hazırladığı iddianamede, 17'si tutuklu (Ahmet Mandacı, Aycan Çiçek, Ayşegül Çağatay, Aytaç Ünsal, Barkın Timtik, Behiç Aşçı, Didem Baydar Ünsal, Ebru Timtik, Engin Gökoğlu, Naciye Demir, Özgür Yılmaz, Selçuk Kozağaçlı, Süleyman Gökten, Şükriye Erden, Yağmur Erenken, Yaprak Türkmen, Zehra Özdemir), tutuksuz Ezgi Çakır ve ikisi aranan (Oya Aslan, Günay Dağ) 20 avukatın "yasadışı örgüt yöneticisi" ve "yasadışı örgüt üyesi" oldukları iddiasıyla cezalandırılması istendi.

¹ http://ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=28de85da-00e5-11e8-a05f-429c499923e4

² <https://kesk.org.tr/2019/12/26/sendikal-hak-ihlalleri-raporumuzu-acikladik/>

İstanbul 37. Ağır Ceza Mahkemesi'nde 14 Eylül 2018 tarihinde yapılan duruşmada, 17 avukatın da adli kontrol şartıyla tahliyesine karar verildi. Ancak savcılığın tahliye kararına itirazı üzerine 15 Eylül günü mahkeme, Aytaç Ünsal, Aycan Çiçek, Engin Gökoğlu, Behiç Aşçı, Ahmet Mandacı, Barkın Timtik, Ebru Timtik, Naciye Demir, Özgür Yılmaz, Selçuk Kozağaçlı, Süleyman Gökten ve Şükriye Erden hakkında yakalama kararı verdi. Ayşegül Çağatay, Yağmur Ereren Evin, Didem Baydar Ünsal, Yaprak Türkmen ve Zehra Özdemir hakkındaki itiraz ise reddedildi.

12 avuktan Aytaç Ünsal, Aycan Çiçek, Engin Gökoğlu ve Behiç Aşçı İstanbul'da, Ahmet Mandacı ise Çanakkale'de aynı gün gözaltına alındı. 5 avukat 16 Eylül günü tutuklandı.

Aytaç Ünsal, Aycan Çiçek, Engin Gökoğlu ve Behiç Aşçı'nın mahkemeye çıkarılması sırasında, salonda bulunun polislerin çıkarılması talebi Cumhuriyet Savcısı'nın da katılmasına karşın mahkeme heyeti tarafından reddedildi. Mahkemenin bu kararı üzerine avukatlar reddi hakim talebinde bulundu. Tutuklama kararının ardından duruşma salonunda bulunan avukatlar, polisler tarafından fiziksel şiddet kullanılarak dışarı çıkartıldı.

4 avukatın işlemleri sürerken Çağlayan Adliyesi'ne gelen Avukat Selçuk Kozağaçlı'nın girdiği duruşma salonunda ifade vermeden polis tarafından fiziksel şiddet kullanılarak gözaltına alındığı ve İstanbul Emniyet Müdürlüğü'ne götürüldüğü öğrenildi. Kozağaçlı da, 17 Eylül günü tutuklandı.

Selçuk Kozağaçlı'nın tutuklandığı oturumda da, üç avukat sınırlamasına itiraz eden avukatlar zorla duruşma salonundan çıkartıldı. Bu sırada Avukat İlknur Alcan ayağından yaralandı. Mahkeme, avukatları hazır bulunmadan Selçuk Kozağaçlı hakkında yeniden tutuklama kararı verdi.

5 Aralık 2018 tarihinde yapılan duruşmada, Avukat Ahmet Mandacı tahliye edildi.

Avukatlardan Barkın Timtik, 26 Şubat 2019 tarihinde İdil Kültür Merkezi'ne düzenlenen baskında gözaltına alındı, 2 Mart 2019 tarihinde de tutuklandı.

Dava 20 Mart 2019 tarihinde sonuçlandı. Karara göre, Barkın Timtik "örgüt kurmak ve yönetmek" gerekçesiyle 18 yıl 9 ay; Özgür Yılmaz, Ebru Timtik "yasadışı örgüt üyeliği" gerekçesiyle 13 yıl 6 ay; Behiç Aşçı, Şükriye Erden 12 yıl; Selçuk Kozağaçlı 11 yıl 3 ay; Engin Gökoğlu, Aytaç Ünsal, Süleyman Gökten 10 yıl 6 ay; Aycan Çiçek, Naciye Demir 9 yıl; Ezgi Çakır 8 yıl hapis cezasına mahkûm edildi. Ezgi Çakır'ın cezası küçük yaşta çocuğu olması nedeniyle ev hapsi olarak uygulanacak.

Tutuksuz yargılanan Ayşegül Çağatay, Yağmur Ereren, Didem Baydar Ünsal, Yaprak Türkmen "yasadışı örgüte yardım" gerekçesiyle 3 yıl 9'ar ay, Ahmet Mandacı ve Zehra Özdemir ise aynı gerekçeyle 3 yıl 1 ay 15'er gün hapis cezasına mahkûm edildi.

Firari sanıklar Oya Aslan ile Günay Dağ'ın dosyaları ise ayrıldı.

Karara itiraz 8 Ekim 2019 tarihinde İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 2. Ceza Dairesi tarafından reddedildi.

Dava dosyası Yargıtay 16. Ceza Dairesinde görüşülmeyi beklemektedir.

Gerek müvekkillerinin gerekse de kendilerinin adil yargılanması talebi ile Avukat Selçuk Kozağaçlı ve 7 avukat arkadaşı 3 Şubat 2020 günü tutuldukları Silivri 9 Nolu Hapishanede süresiz ve dönüşümsüz açlık grevi başlatmış, süreç içerisinde 10 Mart 2020 tarihinde 4 avukat açlık grevini sağlık nedeni ile bırakmış ve Barkın Timtik, Ebru Timtik, Oya Arslan ve Aytaç Ünsal açlık grevini sürdürmektedirler.

Açlık grevinde bulunan avukatlardan Ebru Timtik ve Aytaç Ünsal 5 Nisan 2020 avukatlar gününde açlık grevini süresize (ölüm orucu) dönüştürme kararı almışlardır. Silivri hapishanesinde bulunan Ebru Timtik 118 gündür, Aytaç Ünsal ise Bandırma hapishanesinde 87 gündür sürdürmektedir.

Anadolu Kültür A.Ş.'nin kurucusu ve yönetim kurulu başkanı, insan hakları aktivisti, iş insanı Osman Kavala, 2013 yılındaki İstanbul Gezi Parkı Protestoları kapsamında "Hükümeti devirmeye teşebbüs etmek" iddiası ile 18 Ekim 2017'de İstanbul'da gözaltına alındı ve 1 Kasım 2017'de tutuklanıp Silivri 9 Nolu Yüksek Güvenlikli

Kapalı Hapishanesinde tutulmaktadır. Yanı sıra 16 Kasım 2018 tarihinde gözaltına alınan 13 akademisyen ve hak savunucusunun 12'si serbest bırakılırken Yiğit Aksakoğlu tutuklanmıştır. Gezi davası adıyla bilinen davada Osman Kavala ve Yiğit Aksakoğlu ile birlikte toplam 16 kişinin yargılanmasına 24 Haziran 2019 tarihinde başlanmıştır. Yiğit Aksakoğlu 26 Haziran 2019 tarihinde tahliye edilirken, Osman Kavala halen tutuklu olarak yargılanmaktadır.

AİHM, 10 Aralık 2019 tarihinde aldığı kararla Kavala'nın tutuklanmasının makul şüpheye dayanmadığını, tutuklamanın onun *insan hakları* çalışmalarından duyulan rahatsızlıktan kaynakladığına kanaat getirerek "derhal tahliye edilmesi" kararını vermiştir. İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi, AİHM'in derhal tahliye kararını yerine getirmemiş ve ancak 18 Şubat 2020 tarihli karar duruşmasında beraatine ve tahliyesine karar vermiştir. Kavala'nın tahliye kararının verildiği aynı gün, İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı "15 Temmuz 2016 darbe girişimi suçu" iddiasıyla Kavala'yı gözaltına alarak Cezaevinden Emniyet Nezarethanesine aldırarak, 20 Şubat 2020 günü de İstanbul 8. Sulh Ceza Hakimliği tarafından *benzer suçlamalarla* tekrar tutuklanmıştır.

Kavala da tıpkı Demirtaş gibi muhalif görüşleri sebebiyle siyasi rehine olarak tutuklu kalmakta ve AİHM kararları uygulanmamaktadır.

Özellikle bir siyasi partiye yönelik (HDP) yargı yolu ile ülke sathında yaygın ve tekrarlayan gözaltı ve tutuklamalar demokratik siyasete doğrudan müdahaledir. HDP yönetici ve üyelerine yönelik kesintisiz gözaltı ve tutuklamalar dünya rekorlarına girecek boyuta ulaşmış olup bu konuda özel rapor çalışması gerekmektedir. Özellikle de 24 Haziran 2018 ve 31 Mart 2019 seçim süreçlerinde HDP üye ve yöneticilerine yönelik gözaltı ve tutuklama uygulaması daha da artmıştır.

2019 yılında 4 siyasi partiye isimlerinde "Kürdistan" bulunduğu için kapatma davası açılmıştır. Bu partiler;

Türkiye Kürdistan Partisi, Kürdistan Sosyalist Partisi, Kürdistan Özgürlük Partisi ve Kürdistan Komünist Partisi
Açılan davalar Anayasa Mahkemesinde devam ediyor.

2019 yılında 40 defa parti, belediye, sendika, meslek odası ve kültür merkezi polis tarafından baskına uğramış, 24 parti binası fiziki saldırıya uğramıştır.

TOPLANTI ve GÖSTERİ ÖZGÜRLÜĞÜ

2019 yılı kural olarak barışçıl toplantı ve gösteri özgürlüğünün ortadan kaldırıldığı, ancak keyfi bir şekilde izin verildiği ölçüde istisnai olarak toplantı ve gösteri yapılabileceğinin olağan hale getirilmeye çalışıldığı bir yıl olarak yaşanmıştır. Bir başka deyiş ile 2019 yılı bir önceki yıl gibi toplantı ve gösteri özgürlüğü açısından da ihlallerin ve kısıtlamaların kural haline getirildiği bir yıl olmuştur.

- OHAL döneminde OHAL Kanunu'ndaki anti-demokratik düzenlemelerin verdiği yetki ile birçok ilin valilikleri çeşitli toplantı, gösteri ve etkinlikler için tek seferlik ve belli bir güne/eyleme yönelik veya ardışık olarak tüm eylemleri kapsayacak şekilde yasaklama kararları almakta idiler. Her ne kadar OHAL uygulaması 19 Temmuz 2018 itibarıyla sona ermiş ise de olağanüstü haldeki benzeri uygulamalar halen sürmektedir. Bu yasaklamalar jeotermal santrallerin olumsuz etkileri ile ilgili bir toplantıdan lise ve üniversite şenliklerine, kültür sanat ve doğa festivallerinden LGBTİ+ etkinliklerine kadar büyük bir çeşitlilik göstermektedir.

- İHD Dokümantasyon Merkezi'nin verilerine göre 2019 yılında toplanma ve gösteri hakkına yönelik 24 basın açıklaması, 13 yürüyüş, 3 miting, 2 şenlik, 1 parti kongresi olmak üzere toplam 43 etkinlik yasaklanmıştır. Yine aynı süre içerisinde valilikler ve az sayıda olmak üzere kaymakamlıklar tarafından tüm eylem ve etkinlikler 2 gün ile 1 ay arasında değişen sürelerde en az 96 kez yasaklanmıştır. 30 Kasım 2019 itibarıyla kesintisiz eylem yasağı Van'da 1111 güne, Hakkari'de ise 255 güne ulaşmıştır.

- 2019 yılında kolluk güçleri toplantı ve gösterilere yönelik 1344 kez müdahalede bulunmuştur. Bu saldırılar sırasında en az 69 kişi yaralanmış, 3741 kişi gözaltına alınmıştır. 35 kişi tutuklanırken 15 kişi hakkında ev hapsi, 120 kişi hakkında ise adli kontrol kararı verilmiştir.

Cezasızlıkla mücadele ve adalet arama ekseninde özellikle Cumartesi Anneleri ile Barış Anneleri'nin, kayıp yakınlarının ve insan hakları savunucularının İHD çatısı altında "Kayıplar Bulunsun Failer Yargılsın" haftalık oturma eylemleri her türlü baskı ve yasaklamaya karşı ısrarlı bir şekilde sürdürülmektedir. İnsan hakları savunucularının adalet arayışı bu şekilde kesintisiz olarak sürecektir. Yasaklama ile ilgili dava İstinaf mahkemesinde devam etmektedir.

Bu yasaklamalardan bazıları siyasal iktidarın zihniyet dünyasını açığa çıkaran sembolik öneme sahiptir. LBGTİ+'ların yıllardır gerçekleştirdikleri Trans ve Onur Yürüyüşleri bu yıl da birçok ilde yasaklandı. Tüm bu yasaklara ve müdahalelere karşın çeşitli illerde insanlar bir araya gelmiştir.

Adalet Bakanlığı'nın resmi verilerine göre ise 2018 yılında 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettikleri iddiasıyla 8 bin 728 kişi hakkında soruşturma açılmış, bunlardan 4 bin 837 kişiye kamu davası açılmıştır. 2018 yılının yarısının OHAL altında geçmesine ve diğer yarısının 7145 sayılı kanunla valilere tanınan OHAL yetkilerinin kullanılmasıyla yaygın olarak yasaklamalarla geçmesine rağmen bu kadar çok kişiye dava açılması baskı ortamının ne kadar kuvvetlice uygulandığını göstermektedir.

SEÇME VE SEÇİLME HAKKI İHLALERİ

Türkiye'de seçimlerin demokratik, adil ve dürüst seçim ilkesine göre yürütülmediğine dair öteden beri yoğun eleştiriler ve gözlem raporları bulunmaktadır. Nitekim AGİT, Avrupa Konseyi Parlamenterler Asamblesi gibi resmi olarak uluslararası bağımsız seçim gözlemciliği yapan kuruluşlar ile İHD ve Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD) gibi ulusal düzeyde bağımsız izleme yapmak isteyen ama izin verilmeyen kuruluşların yayınladıkları raporlar bu eleştirileri haklı çıkarır niteliktedir.

31 Mart 2019 günü gerçekleştirilen yerel seçimlerle ilgili olarak İHD'nin hazırladığı seçim süreci ile ilgili raporda çeşitli tespit ve öneriler yer almıştır. Buna göre, AGİT kriterlerine göre antidemokratik bir seçim süreci yaşanmış, 31 Mart seçim sonuçları siyasi iktidar lehine değiştirilmek istenmiş, bu kapsamda İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı seçimleri yenilenmiş HDP'nin kazandığı 5 ilçe belediyesine KHK ile ihraç edilen kişilerin seçildiği bahane edilerek bu kişilerin mazbataları iptal edilip adeta belediyeye el konulmuş, seçimi ikinci sırada tamamlayan AKP'li adaylara mazbata verilerek seçim hediye edilmiş, KHK ile ihraç edilmiş belediye meclis ve il genel meclis üyelerinin mazbatalarına el konularak sonra gelen kişilerin seçildiği belirtilmiştir. Bir nevi OHAL dönemindeki kayyım uygulaması YSK eli ile sürdürülmüştür. Bütün bu antidemokratik uygulamalara karşı muhalefet partilerinin yaptığı itirazlar kabul edilmemiş, ancak iktidar partilerinin itirazları kabul edilmiştir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDET SORUNU

Kadınların hakları söz konusu olduğunda 2019 yine birçok hak bakımından ihlalin yaşandığı bir yıl oldu. Kadınların yaşam hakları başta olmak üzere birçok hak ve özgürlükleri engellendi.

2019 yılında en az 431 kadın erkek şiddeti nedeniyle hayatını kaybetti. 359 kadın yaralı kurtuldu. En az 499 kadın taciz ve tecavüze, 726 kadın şiddete maruz kaldı. Resmi rakamlar ise şiddete uğrayan kadın sayısının 10 binlerle ifade edildiğini, şiddet sonucu yaşamını yitiren kadın sayısının ise daha yüksek olduğunu göstermektedir.

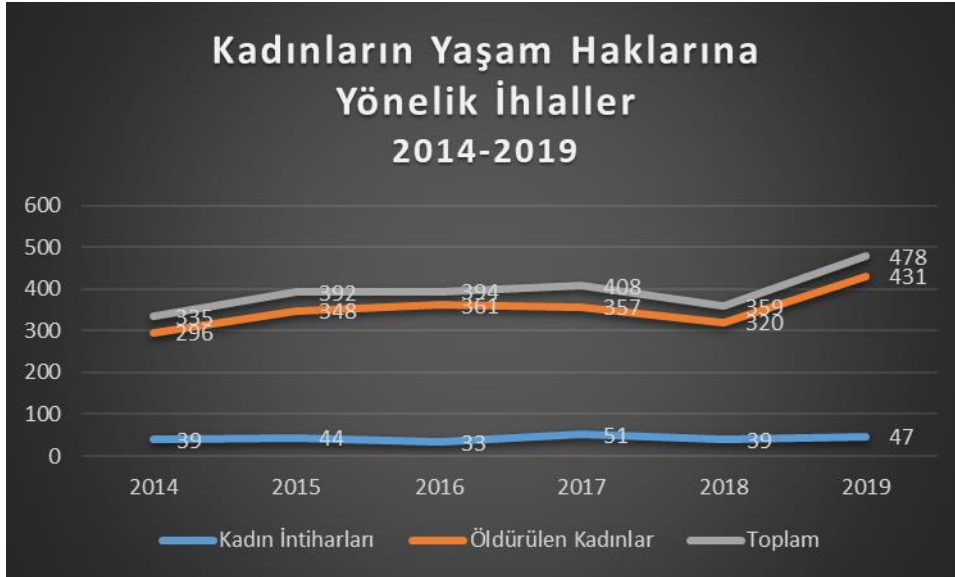
8 Mart Dünya Kadınlar Günü için eylem yapmak isteyen kadınlar birçok ilde yasaklama, engelleme ve müdahaleyle karşılaştılar. İstanbul'da, 2003'ten bu yana kesintisiz bir şekilde gerçekleştirilen 8 Mart Feminist Gece Yürüyüşü bu sene engellendi. 17. Feminist Gece Yürüyüşü için kadınlar İstanbul Beyoğlu'nda Fransız

Kültür Merkezi önünde buluştu. Her yıl olduğu gibi İstiklal Caddesi boyunca yürümek isteyen kadınlar, polisin barikatıyla karşılaştılar. Barikat kurarak kadınları engelleyemeyen polis, gaz sıkarak İstiklal Caddesi'ndeki eylemcilere saldırdı. Kadınlar Taksim'in ara sokaklarında eylemi sürdürdü.

8 Mart 2019 tarihinde İzmir'de Ege Üniversitesi kampüsünde 8 Mart etkinliği yapmak isteyen kişilere polis ve özel güvenlik görevlileri müdahale etti ve 9 kişiyi gözaltına aldı.

25 Kasım Kadına Yönelik Şiddete Karşı Uluslararası Mücadele ve Dayanışma Günü dolayısıyla İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde Tünel Meydanı'nda yapılacak yürüyüş Beyoğlu Kaymakamlığı tarafından yasaklandı. Batman Belediyesi'ne ait "Şiddete karşı yaşamı savunuyoruz", "Biz kadınlar birlikte güçlüyüz" ve "Kadına yönelik şiddete hayır" sloganları yazılı olan mor renkli 4 toplu taşıma aracı 21 Kasım 2019 tarihinde polis tarafından durdurularak 'siyasi propaganda yapıldığı' gerekçesiyle trafiğe çıkması engellendi.

İstanbul Sözleşmesi Türkiye tarafından 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalanmış ve 14 Mart 2012 tarihinde onaylanmıştır. Sözleşme'nin amacı, kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak; kadına yönelik her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirme yolu da dâhil olmak üzere kadınlarla erkekler arasında maddi (fiili) eşitliği sağlamak; ev içi şiddetin tüm mağdurlarının ve kadına yönelik şiddet mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı çerçeve, politika ve önlemler geliştirmek; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddet ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak; kadına yönelik şiddet ve ev içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır. Ancak yaşananlar bu sözleşme maddelerinin nasıl uygulanmadığını, maddelerine riayet edilmediği, kurumsallaştırılmadığını ortaya koymaktadır.



Grafik 5. İHD Dökümantasyon Merkezinin Kadınların Yaşam Haklarına Yönelik İhlallere İlişkin Verilerinin Yıllara Göre Değişimi

MÜLTECİLER/SİĞINMACILAR/GÖÇMENLER

Türkiye'de 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama nedeniyle hukuki anlamda mülteci statüsü alabilmiş yalnızca 28 kişi bulunuyor. Ancak gerçek anlamıyla ele alındığında İçişleri Bakanlığı'nın son açıklamasına göre Türkiye'de toplam mülteci sayısı 4,9 milyondur. Bunun 3 milyon 634 bini geçici koruma kapsamında, 337 bini uluslararası koruma kapsamında bulunmaktadır.

Mülteciler konusunda Türkiye'nin tutumu 2019 yılında da değişmemiştir. Mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler üretilmemektedir; izlenen politikalar kısa vadeli ve birlikte yaşamı kolaylaştırmaktan uzaktır. Suriye'de devam eden savaş nedeniyle 2011 yılından bu yana Türkiye'ye göç etmek zorunda kalan kişilerin sayısı Türkiye'deki kayıtlı Suriyeli sayısı 21 Kasım 2019 tarihi itibarıyla toplam 3 milyon 687 bin 244 kişi oldu. Kayıtlı olmayanlar da dâhil edildiğinde tahminlere göre toplam sayı 4 milyonun üzerindedir. Bu kişiler Türkiye'de sekizinci yıllarını tamamlamış olmalarına rağmen hukuken "geçici koruma statüsü"ndedirler ve iltica hakkına erişememektedirler. Diğer hak ve hizmetler ise büyük oranda Suriye'den gelenlere odaklanmakta; sayıları yaklaşık 500 bini bulan Afganistan, İran ve Afrika ülkelerinden gelen mülteciler göz ardı edilmektedir. Türkiye'de tüm mültecilerin içinde bulunduğu güvencesizlik hali, zorunlu olarak ülkelerinden ayrılan bu kişilerin, daha güvenli başka ülkeler aramasına neden olmaktadır.

Türkiye, Avrupa Birliği ile 16 Aralık 2013 tarihinde imzalanan "Geri Kabul Antlaşması" ile Türkiye üzerinden AB'ye düzensiz yollardan geçiş yapan ya da Türkiye üzerinden AB'ye ulaştıktan sonra bilahare düzensiz duruma düşen göçmenleri "geri kabul etmekle" yükümlü oldu. Antlaşma, Türkiye'nin güvenli üçüncü ülke olduğu varsayımına dayanmaktaydı. Bu antlaşma çerçevesindeki uygulamalara muhatap olacak göçmen ve mültecilerin uluslararası hukuk, AB standartları ve Türkiye'nin ulusal mevzuatlarından kaynaklanan haklarının korunması noktasında ciddi endişeler taşıdığımızı açıklamıştık. Bugün gelinen noktada endişelerimizin ne kadar yerinde olduğunu görmenin üzüntüsünü yaşıyoruz.

"Geri Kabul Antlaşması" da dâhil olmak üzere AB ve dünyanın diğer ülkeleri mültecileri ülkelerine kabul etmeyerek bu insanlık trajedisi doğrudan ortak olmaktadır. Güvenli olmayan deniz ya da kara yolcularında hayatlar risk altına giriyor ve insan ticareti yapan simsarların ellerinde yaşamlar yok oluyor. Kamplarda yokluk, işkence, hakaret altında yaşamlarını devam ettiriyorlar. Kentlerde ırkçılığın yeni odakları haline getiriliyorlar.

Mültecileri güvencesiz ve belirsizlik içinde bırakan yasal düzenlemeler ile hükümetin siyasi tutumundaki belirsizlikler neticesinde Türkiye'nin mültecilere yönelik izlediği politikalar, toplumsal uzlaşmaya dayalı kalıcı çözümler geliştirmekten uzak ve kısa vadeli olmuştur. Bu politikaların bir sonucu olarak son birkaç haftadır özellikle Suriyeli mülteciler üzerindeki baskıların arttığına, yaşam alanlarına kısıtlamalar getirildiğine tanıklık ediyoruz. Ayrıca birçok Suriyeli mültecinin sınır dışı edildiği, bazılarının gönüllü geri dönüş belgelerinin rızaları dışında imzalandığına dair haber ve bilgiler mevcut.

İstanbul Valiliği'nin İstanbul ilinde kaydı olmayan (diğer illere kayıtlı) Suriyeli mültecileri, kayıtlı buldukları illere geri dönmeleri için verdiği süre ve belirtilen süre sonunda geri dönmediği tespit edilenlerin, İçişleri Bakanlığı'nın talimatı doğrultusunda kayıtlı oldukları illere sevk edileceğini duyurduğu 22 Temmuz 2019 tarihli "Düzensiz Göçle Mücadele" açıklaması bu haberleri doğrular niteliktedir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu da konuyla ilgili yaptığı konuşmada "Türkiye bu işi kararlılıkla yürütmezse Avrupa'daki hiçbir hükümet altı ay dayanamaz. İsterlerse deneyelim" demiştir. Devletin mültecileri iç ve dış politika için araçsallaştıran bu yaklaşımı mültecilerin yaşam ve barınma haklarının ihlal edilmesine zemin sunmaktadır. Ayrıca bu açıklamalar mültecilerin güvencesizliğini pekiştirmekte, temel hak ve özgürlüklerinin göz ardı edildiğini göstermektedir. Ayrıca İçişleri Bakanı'nın "Afrika'dan gelmiş 10 liraya saat satıyor, müsaade etmeyeceğiz" söylemiyle sanki ekonomik sorunlardan mülteciler sorumluymuş gibi bir algı yaratılması kabul edilemez. İnsanların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çalışma hakkı ellerinden alınamaz. Gereken tedbir, mültecilerin çalışma hakkının tanınması, güvenli ve emeklerinin karşılığını alabilecekleri ortamın yaratılmasıdır.

Buldukları illerin dışına çıkmaları yasak olan, birçok kısıtlılık içinde yaşamak zorunda kalan mültecilerin sorunları ortada durmaktadır. Çalışma izninin alınmasına yönelik bürokratik zorluklar ve izne sadece işveren tarafından başvuru yapılabilir olması, mültecilerin yıllardır kayıtsız ucuz işgücü olarak çalışmasını beraberinde getirmektedir. Pratikte bu haktan faydalanamayan mülteciler, kendilerine çalışma alanları açmaya

çalışmaktadırlar. İnşaatlarda, merdiven altı imalathanelerde, tarım sektöründe, küçük ölçekli sanayide kayıt dışı ve güvencesiz olarak çalışmaktadırlar. Eğitim hakkına çok sınırlı erişebilmekte, sağlıklı barınma imkanlarından yoksundurlar; tedavi olanakları insan onuruna yakışır düzeyde değildir ve çoğu bu kısıtlı imkanlara dahi nasıl ulaşacağını bilmemektedir. Birçok alanda ırkçı ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmaları da sosyalleşme olanaklarını sınırlamaktadır. Kız çocukları erken yaşta evliliklere zorlanmakta ve istismara karşı savunmasız hale getirilmektedir. Çocuk işçilik de mülteci ve sığınmacıların karşılaştığı en önemli sorunlardan bir diğeridir.

Unutulmamalı ki İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 14. maddesine göre "herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma" hakkı bulunmaktadır. İnsan yaşamı ve doğuştan gelen hakları Türkiye'nin de taraf olduğu sözleşmelerle garanti altına alınmıştır. Mülteciler ve sığınmacılar açısından en temel koruma, Türkiye'nin 1961'de taraf olduğu Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Cenevre Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin 33. maddesi ile düzenlenen "Geri Göndermeme" ilkesi hayati öneme sahiptir ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda da yer almaktadır. Bu ilke doğrultusunda ülkesindeki tehlikenin ortadan kalktığı ispatlanmadan, mültecilerin geri gönderilmemesi gerekmektedir.

Mültecilerin siyasetçiler tarafından iç politika malzemesi yapılması, uluslararası arenada tehdit unsuru olarak kullanılması kabul edilemez. Suriyeli mültecilerin yanı sıra Afganistan, Irak, İran ve Afrika'nın farklı ülkelerinden gelen mültecilerin de sınır dışı edilmeleri hak ihlallerinin yaşanmasına, yaşam kayıplarına neden olacağından sınır dışı işlemlerine ve baskılara derhal son verilmelidir. Mültecilerin yaşam alanları ve doğuştan gelen hakları koruma altına alınmalı, bir arada yaşama yönünde hak temelli politikalar geliştirilmelidir. Toplum manipüle eden ayrımcı söylem ve uygulamalardan biran önce vazgeçilmeli ve mültecilerin kendi rızaları dışındaki tüm uygulamalara acilen son verilmelidir.

Mültecilerin sorun yaşadığı önemli konulardan biri de Geri Gönderme Merkezleri'dir (GGM). Başta avukata erişimin önemli bir sorun olduğu GGM'lerde uzun kalış süreleri ve yetersiz bilgilendirme, burada kalan kişileri ciddi bir belirsizliğe sürüklemektedir. Bu durum, mültecileri istemedikleri halde ülkelerine "gönüllü geri dönüşe" itmektir. Bu dönemde ulusal medya ve sosyal medyada mültecilere yönelik ayrımcılığın ve nefret söyleminin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Takip eden dönemde de muhalefet partilerinin, iktidara yönelik eleştirilerinde mültecilerin Türkiye'deki varlığının önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

EKONOMİK VE SOSYAL HAKLAR

OHAL KHK'ları ile kamudan (135 bin) ve özel sektörden ihraç edilip işsiz bırakılan 200 bin civarında emekçinin aileleri ile birlikte yaklaşık bir milyon insan açlığa mahkûm edilmiştir. Sivil ölüm diye tabir edebileceğimiz ihraçlar çok ağır bir ekonomik ve sosyal hak ihlali oluşturmaktadır. OHAL Komisyonu'nun bu hali ile çözüm üretmesi mümkün değildir. Bütün ihraçların tek bir KHK ile geri alınıp kurumların kendi içinde disiplin soruşturma süreçlerinin işletilerek darbe teşebbüsü ile ilişkili olanların tespiti yapılabilir. İhraçlarda "iltisak" kavramının kullanılmasının tamamen hukuka aykırıdır. Bu nedenle OHAL gerekçesine bağlı olarak sadece darbe teşebbüsü hususu araştırılarak karar verilebilir.

OHAL koşullarında kısıtlı olan işçi hakları daha da geriye gitmiştir. Yapılabilecek bazı grevler ertelenerek Türkiye'de fiili grev yasakları dayatılmıştır. Emekçilerin hak arama eylemleri kriminalize edilerek işçiler üzerinde yargı baskısı kurulması siyasi iktidarın ekonomik ve sosyal haklardan ne kadar çok uzaklaştığını göstermektedir.

İşçi katliamlarının sayısının giderek artması ise oldukça vahimdir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclis'inin verilerine göre iş kazaları/cinayetleri sonucu Türkiye'de 2019 yılında en az 1736 işçi iş cinayetlerinde yaşamını yitirdi. Ölen işçilerin sadece birinin sendikalı olduğunu da belirtmek isteriz. Son yıllarda iş kazası adı altında yaşamını yitiren işçi sayısında sürekli yükseliş vardır. Geçim sıkıntısı ile intihar vakalarında da ciddi bir artış

eğilimi gözlemlenmektedir. Türkiye’de intiharların önemli nedenlerinden birisi geçim sıkıntısıdır. TÜİK’in ilgili istatistiklerinde “intihar nedeni” olarak “geçim zorluğu” ölçütü incelendiğinde AKP’nin iktidarda olduğu 2002 ile 2018 yılları arasında 4 bin 481 kişinin intihar ettiği ortaya çıkmaktadır.

Kamu veya özel sektörde ilk defa işe girecekler bakımından ise dayatılan güvenlik soruşturmaları sonucu on binlerce kişi işe başlatılmamıştır. Yalnız sağlık alanında yaklaşık yüzlerce yeni mezun hekim işe başlatılmamıştır. OHAL döneminde 29 Ekim 2016 tarihinde çıkarılan 676 sayılı KHK ile getirilen atamalarda “güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması yapılması şartı”, Anayasa Mahkemesi’nce Anayasa’ya aykırı bulunarak iptal edildi. Kararın gerekçesinde, güvenlik soruşturması ve arşiv araştırması kapsamında özel bilgilerin alınması, kaydedilmesi ve saklanması, özel hayata saygı hakkına sınırlama olarak değerlendirildi. Kararda ayrıca, düzenlemenin kamu makamlarının tedbir uygulama ve özel hayatın gizliliğine müdahale sınırlarını açıkça göstermediği ifade edildi. Bu yetkinin kötüye kullanılabileceği de vurgulandı. Anayasa Mahkemesi’nin kararının ivedilikle uygulanmasını ve mağduriyetlerin giderilmesini talep ediyoruz.

Ekonomik krizin etkisi ile işsizlik giderek artmakta ve buna bağlı olarak yoksulluk yaygınlaşmaktadır. İnsan haklarının amacı insanlığı korkudan ve yoksulluktan kurtarmaktır. Bu nedenle önümüzdeki dönem ekonomik ve sosyal hak alanında daha fazla mücadele edilmesi gerekmektedir.

2019 yılı hak ihlal raporu gösteriyor ki, insan hakları ve demokrasi mücadelesi artarak devam edecektir.